

## JOGGYAKORLAT

TANCZIK Balázs

### AZ ÍTÉLETEK EGYBEHANGZÓSÁGÁNAK FOGALMA A ROTA ROMANA ÚJABB BÍRÁSKODÁSÁBAN

I. BEVEZETÉS: AZ ÍTÉLETEK EGYBEHANGZÓSÁGÁNAK PROBLÉMÁJA; II. TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉS: 1. *A vélemények összevetése*; 2. *A Rota Romana joggyakorlata*; III. A HATÁLYOS CIC ELŐÍRÁSAI ÉS EZEK ÉRTELMEZÉSE: 1. *Az új Codex és a korábbi jogszabályok összehasonlítása*; 2. *A formális, az aequivalens és a lényegi egybehangzóság*; 3. *Egyes jogcímek összeférhetősége*; 4. *Az egymásnak alárendelt jogcímek kérdése*; 5. *Cuneo konklúziója*; 6. *Néhány konkrét eset*; IV. ÖSSZEFOGLALÁS: A MAI KÁNONJOGTUDOMÁNY VÁLASZAI.

#### I. BEVEZETÉS: AZ ÍTÉLETEK EGYBEHANGZÓSÁGÁNAK PROBLÉMÁJA

Az igazság érdekében a jog megköveteli, hogy a bíró morális bizonyossággal rendelkezzen a döntéshozatalkor, mely az iratokon és a bizonyítékokon alapszik (1608. k. 1. és 2. §)<sup>1</sup>. Ezt megpecsételendő ahhoz, hogy a házassági semmisségi ügy quasi res iudicata legyen, a jog feltételként két egybehangzó ítéletet ír elő. Ahhoz, hogy a felek új házasságot köthessenek, elsőként a XIV. Benedek pápa által 1741. november 3-án kiadott Dei Miseratione kezdetű apostoli konstitúció<sup>2</sup> követelte meg a két egybehangzó ítéletet. Előírta továbbá a kötelékvédő szükségességét. Annakelőtte elég volt egyetlen ítélet, mely kimondta a házasság semmisségét, és ha a felek egyike sem fellebbezett, máris új házasságot köthettek. C. Cox szerint ezekkel az újításokkal a pápa védeni akarta a házasság szentségét a felek összejárásától, ill. a minőségen aluli vagy lax bíróktól<sup>3</sup>. A jog azt is megköveteli, hogy az egybehangzó ítéleteket – legyenek akár jóváhagyók, akár elutasítók – két különböző, független bíróság kell, hogy meghozza. Ez a kötelezettség fennáll azon nem-katolikusokra nézve is, akik – bár természetesen rájuk

<sup>1</sup> Can. 1608. – § 1. Ad pronuntiationem cuiuslibet sententiae requiritur in iudicis animo moralis certitudo circa rem sententia definiendam.

§ 2. Hanc certitudinem iudex haurire debet ex actis et probatis.

<sup>2</sup> GASPARRI, P. – SERÉDI, J., *Codicis iuris canonici fontes*, I, Romae 1923, no. 318, 695-701. különösképpen: art. 14, 700.

<sup>3</sup> COX, C., *Procedural Changes in Formal Marriage Nullity Cases from the 1917 to the 1983 Code: Analysis, Critique and Possible Alternatives*, Washington D.C. 1989, 97: „The required two conforming decisions and the creation of the office of defender of matrimony were attempts by Benedict to construct a system that would protect the sacredness of the marriage bond, thwart collusion between the parties, and protect against poorly qualified or lax judges.”

nem vonatkoznak a tisztán egyházi törvények (11. k.<sup>4</sup>), mégis – a katolikus Egyházban szeretnének házasságot kötni. Ezt a Signatura Apostolica egy válaszában mondta ki<sup>5</sup>.

A két egybehangzó ítélet azért szükséges, hogy a házasságot megillető jogkedvezményrel szembeni döntés igazán megalapozott legyen<sup>6</sup>. Az 1983-as CIC megszüntette azt a lehetőséget, hogy egy második, egybehangzóan semmisséget kimondó ítélet nélkül határozat születessen (vö. 69-70.). Az 1682. k. 1. §-ban<sup>7</sup> az egész világon egységesítette annak kötelezettségét, hogy a házasság semmisségének kimondásához legyen két különböző fokon született egybehangzó ítélet, vagy legalább egy jóváhagyó határozat a II. fokon.

Tekintsük át röviden az ide vonatkozó leglényegesebb kánonokat:

CIC 1682. k. : A házasság semmisségét kimondó első ítéletet hivatalból fel kell terjeszteni a per irataival és az esetleges fellebbezéssel együtt, az ítélet kihirdetésétől számított 20 napon belül a következő fokra, bármely fokon hozták is, – ahhoz, hogy végrehajtható legyen és új házasságot lehessen kötni.

Ha első fokon hozták, a fellebbviteli bíróság határozatot hoz (saját kötelékvédjének és a felek megjegyzéseinek figyelembevételével), melyben vagy megerősíti az elsőfokú ítéletet, vagy úgy rendelkezik, hogy saját maga rendes vizsgálatot folytat róla.

Az új fokon ez a határozat kell, hogy rendelkezzen a jogot és a tényeket illető indoklással, legalább úgy, hogy utal az I. fokú ítélet indoklására. A semmisséget kimondó első fokú ítéletet megerősítő határozat II. fokú ítéletnek tekinthető.

Ha nem első fokon hozták, vagy ha a fellebbviteli bíróság nem látja bizonyítottnak az érvénytelenséget, rendes peres eljárást folytat róla.

1683. k.: A fellebbviteli fok az újonnan felhozott semmisségi jogcímről első fokon ítélezhet.

1684. k.: A fellebbviteli fokon határozatilag vagy újabb ítélettel történő megerősítés után – amikor azt közölték velük, a felek azonnal új házasságot köthetnek, kivéve csatolásban szereplő vagy helyi ordináriusi tilalom esetén. A tilalom arra a félre szokott vonatkozni, amelyik abszolút képtelen a házasságra. A MP

<sup>4</sup> Can. 11. – Legibus mere ecclesiasticis tenentur baptizati in Ecclesia catholica vel in eandem recepti, quique sufficienti rationis usu gaudent et, nisi aliud iure expresse caveatur, septimum aetatis annum expleverunt.

<sup>5</sup> SIGNATURA APOSTOLICA, *Responsio in casu particulari seu „in re peculiari” ad propositum de statu libero nupturientium*, 1990. II. 1, in AAS 84 (1992) 549-550.

<sup>6</sup> MCGRATH, A., *Conformity of Sentence in Marriage Nullity Cases*, in *Studia Canonica* 27 (1993) 7: „The reason for demanding that two conforming sentences be issued, while not explained in the Code, would seem to be clear: if two tribunals have agreed that a particular marriage is invalid, then the presumption is that the truth of the situation has been established. These two sentences have the force of overcoming the presumption of law in favor of the marriage.” Vö. Can. 1060. – *Matrimonium gaudet favore iuris; quare in dubio standum est pro valore matrimonii, donec contrarium probetur.*

<sup>7</sup> Can. 1682. – § 1. *Sententia, quae matrimonii nullitatem primum declaraverit, una cum appellationibus, si quae sint, et ceteris iudicii actis, intra viginti dies a sententiae publicatione ad tribunal appellationis ex officio transmittatur.*

Causas Matrimoniales VIII. cikkely 3. §<sup>8</sup> 10 nap várakozási időt rendelt el a határozat elleni esetleges felfolyamodásra. Az új CIC szerint ilyen fellebbezés/felfolyamodás nem lehetséges, csak perújrafelvételi kérelem (1644. k.). Ezt bármikor be lehet terjeszteni, de a beterjesztés még nem akadályozza meg az ítélet végrehajtását (1644. k. 2. §), hacsak a törvény másként nem rendelkezik, vagy a fellebbviteli bíróság az 1650. k. 3. § szerint a felfüggesztést el nem rendeli.

1643. k.: Személyek állapotáról folyó ügyek – beleértve a házastársak különválásáról (separatio), a származás törvényességéről, klerikusi ill. szerzetesi állapotról, házassági kötelékről vagy együttélésről folyókat is – sosem válnak ítélt dologgá, ezért

1644. k.: Személyek állapotáról szóló ügyben két egybehangzó ítélet esetén bármikor lehet fellebbezni a fellebbviteli bírósághoz, de ennek bejelentésétől számított 30 napon belül új, súlyos bizonyítékokat vagy érveket kell felhozni. Ezek felhozásától számított 1 hónapon belül a fellebbviteli bíróság köteles határozatot hozni a perújrafelvétel engedélyezéséről vagy ennek elutasításáról.

A kérés új jogcíme (percím) esetén új per kezdhető ugyanazon fokon. Változtatlan percím esetén kell a perújrafelvételhez az előbb említett új és súlyos bizonyíték. A perújrafelvétel mindig a fellebbviteli bíróság előtt történik. Súlyos a bizonyíték, ha – bár önmagában nem elégséges, de – indokot szolgáltat a korábbival ellentétes ítélethez. Súlyos kell, hogy legyen, de nem perdöntő. Vagy az is elég, ha az előzővel ellentétes ítélet egyszerű okirati eljárással (1686-1688. kk.) való kimondását indokolja (SCSacr, Instr., Provida Mater, 1936. VIII. 15, 217. cikkely in: AAS 28 (1936) 356.<sup>9</sup>). Új az érv vagy bizonyíték, ha a per ak-

<sup>8</sup> Paulus, VI, MP *Causas Matrimoniales*, 1971. III. 28: AAS 63 (1971) 444-445: „VIII. § 3. Visa sententia et perpensis animadversionibus defensoris vinculi necnon, si exquisitae et datae fuerint, partium earumve patronorum, collegium suo decreto vel decisionem primi gradus ratam habet, vel ad ordinarium examen secundi gradus causam admittit. In priore casu, nemine recurrente, ius est coniugibus, qui alioquin non impediuntur, decem diebus a decreti publicatione elapsis, novas nuptias contrahere.”<sup>6</sup>

IX. § 1. Adversus decretum collegii, sententiam primi gradus ratam habens, defensor vinculi vel pars, quae se gravatam putet, ius habet recurrendi, intra decem dies a die publicationis decreti, ad superius Tribunal, sed tantummodo prolatis novis et gravibus argumentis, quae tamen praesto sint. Huiusmodi argumenta debent exhiberi Tribunali tertii gradus intra mensem ab interposito recursu.”

<sup>9</sup> „Art. 217. – § 1. Cum sententiae in causis matrimonialibus numquam transeant in rem iudicatam, causae ipsae retractari poterunt coram tribunali superiori, non exceptis casibus in quibus appellatio defuerit vel deserta aut perempta fuerit.

§ 2. Sed ex duplici sententia conformi in his causis consequitur ut ulterior propositio non debeat admitti, nisi novis prolatis iisdemque gravibus argumentis vel documentis (cfr. cann. 1903, 1989).

§ 3. Talia argumenta vel documenta non requiritur ut sint gravissima, multoque minus decretoria, hoc est quae peremptorie exigant contrariam decisionem; eorumque pondus pro causae revisione a tribunali tertiae instantiae aestimandum est, audito vinculi defensore.

Art. 218. – § 1. Causa matrimonialis ab uno tribunali iudicata, ab alio tribunali eiusdem gradus iterum iudicari nunquam potest, etiamsi praesto sint nova argumenta vel documenta, sed de ea videre potest iterum *tantummodo* tribunal superioris instantiae, praevia appellatione



táiban eddig nem volt megtalálható (SRR Dec. 1970. VI. 17.: SRR Dec LXII, 675; SRR Dec 1982. II. 13. in: MonEccI 107 (1982) 438.<sup>10</sup>).

Ha házassági ügyben mind perújrafelvételi kérelmet, mind vele együtt, vagy utána új percímet is beterjesztenek, az ügyet a fellebbviteli bíróság tárgyalja, mégpedig a korábbi percímek alapján fellebbviteli fokon, az új percím alapján pedig I. fokon (1683. k.). Más fajta ügyekben a fellebbezéskor új dolgot kérni nem szabad (1639. k. 1. §).

2. §: A perújrafelvételi kérelem csak akkor függeszti fel az ítélet végrehajtását, ha törvény rendelkezik másként, vagy a fellebbviteli bíróság a felfüggesztést elrendeli az 1650. k. 3. § szerint.

Esetenként a II. fokú bíróság dilemmahelyzetbe kerül, mikor azon I. fokú ítélet felől kell döntenie, mely a házasság semmisségét mondta ki: jóváhagyja-e a semmisséget, ha nem ért egyet a jogcímmel, melynek alapján a semmisséget bizonyították. Az 1641. k.<sup>11</sup> szerint többek között akkor beszélhetünk *res iudicata*-ról, ha ugyanazok közt a felek közt, ugyanarról a kérdésről, ugyanazon jogcím alapján két egybehangzó ítélet született. Ez alól a fent említett 1643. k.<sup>12</sup> tesz kivételt.

Az igazi kérdések tehát a következők: Mit értünk valójában *conformitas* alatt? Vajon egy és ugyanazon dolog-e a jogcím, melynek igen jelentős szerepe van az egybehangzóság definíciójában, és a semmisségi alap? Ezekre a kérdésekre keressük a választ a következőkben.

## II. TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉS

### I. A vélemények összevetése

Bánk József a következőket írja:

„A két egybehangzó érvénytelenségi ítélet hatálya:

Az általános jog szerint (c. 1902.) a két egybehangzó ítélettel eldöntött vitás ügy: ítélt dolog (*res iudicata*). Nem áll azonban ez az elv a személyállapokra vonatkozó ún. *status*perekre, s így a házasságra sem (c. 1903, 1989.)

A feleknek és a kötelékvédőnek is jogában áll komoly mérlegelés után a III. fokú bírósághoz fordulni. Ha ez nem történik meg, akkor a felek tíz nap elteltével új házasságra léphetnek. (c. 1987)

Az így megkötött házasságokat természetesen némi bizonytalanság jellemzi, mert a per újrafelvétele (art. 217.) és az ezzel együttjáró esetleges érvénytelenítő

---

(Comm. Pont., 16 Iunii 1931).

§ 2. Praefata dispositio ita intelligatur, ut locum habeat si agatur revera de *eadem causa*, hoc est, *propter idem matrimonium* et *ob idem nullitatis caput*.”

<sup>10</sup> „[...] novum etenim aliquid respectu alius dicitur antea existens; grave autem argumentum illud est quod rationem dicit ad futuram pronuntiandam decisionem praecedenti adversam. (Decisiones S. R. Rotae, Vol. LXII, p. 675.)”

<sup>11</sup> Can. 1641. – Firmo praescripto Can. 1643, *res iudicata* habetur: 1° si duplex intercesserit inter eandem partes sententia conformis de eodem petito et ex eadem causa petendi.

<sup>12</sup> Can. 1643. – Numquam transeunt in *rem iudicatam* causae de statu personarum, haud exceptis causis de coniugum separatione.



ítélet nem lehetetlen. Így az új házasságok tulajdonképpen vélt házasságok (putativum), amelyeket később érvénytelennek nyilváníthatnak.

Ha a III. fokú bíróság kötelékvédője eláll a fellebbezéstől, akkor ezt a bíróság határozatban mondja ki; ugyancsak a fellebbezés megszűnését (peremptio).

Általában az az eset, hogy mindkét házaspár támadja a házasság érvényét. De ha csak az egyik, kérdés, joga van-e az ellenfélnek két egybehangzó ítélet után még tovább fellebbezni? (c. 1902.) Nincsen. De új bizonyítékok esetén újrafelvételt kérhet.<sup>13</sup>

A 17CIC 1987. kánonja<sup>14</sup> szerint ha a második ítélet is megerősítette a házasság semmisségét, és a kötelékvédő lelkiismerete szerint nem kíván fellebbezni, a felszabadító ítélet kihirdetése után 10 nappal a feleknek jogában áll új házasságot kötni. Tehát két egybehangzó ítélet után a kötelékvédőn múlik, hogy a lelkiismerete szerint szabadon hogyan dönt. A *Provida Mater* szerint a fellebbezését bármely szakaszban visszavonhatja, vagy fel is adhatja. Eszerint két, a házasság semmisségét egybehangzóan kimondó ítélet bármely esetben azonnali hatású volt.

Bár megvolt a lehetősége a három egybehangzó ítéletnek, a gyakorlatban előre látható volt, hogy kettő is elég lenne.

A *Provida Mater* 221. cikkelye kimondta, hogy a második semmisséget kimondó ítélet után a kötelékvédő lelkiismerete szerint úgy is dönthet, hogy a III. fokhoz fordul. Ha viszont ettől eláll, a feleknek jogában áll új házasságot kötni, amennyiben rendelkeznek a bírói testület határozatával, melyet az a fellebbezés elhagyásáról vagy megszűnéséről ad ki<sup>15</sup>.

Ettől teljesen különböző megközelítésű az 1970-es Amerikai Eljárási Normák 23/II. pontja, mely szerint azokban a kivételes esetekben, ahol a kötelékvédő és annak ordináriusa hivatalból, de teljesen feleslegesen fellebbeznének egy jóváhagyó ítélet ellen – maga az ordinárius kérheti a püspöki konferenciát, hogy ezekben az egyedi esetekben a kötelékvédőt mentse fel a fellebbezés kötelezettsége alól, és így az I. fokú ítéletet azonnal végre lehetne hajtani<sup>16</sup>. Amíg ez

<sup>13</sup> BÁNK J., *Kánoni jog*, II, Budapest 1962, 588.

<sup>14</sup> Can. 1987. – Post secundam sententiam, quae matrimonii nullitatem confirmaverit, si defensor vinculi in gradu appellationis pro sua conscientia non crediderit esse appellandum, ius coniugibus est, decem diebus a sententiae denuntiatione elapsis, novas nuptias contrahendi. Ld. még: SCSacr, Instr. *Provida Mater*, 1936. VIII. 15, art. 220: AAS 28 (1936) 356.

<sup>15</sup> SCSacr, Instr. *Provida Mater*, 1936. VIII. 15, art. 221: AAS 28 (1936) 357: „§ 1. Si post alteram sententiam pro nullitate matrimonii vinculi defensor iudicet, pro sua conscientia, ad tertiam provocare instantiam, ad normam Art. 213 agendum est.

§ 2. Vinculi autem defensor ulterioris istius instantiae interpositam appellationem pro sua conscientia prosequi vel deserere potest.

§ 3. In casu autem desertionis, partibus ius est ad novas nuptias convolare, habita notificatione decreti quo collegium statuerit appellationem desertam (cfr. can. 1886), vel peremptam (cfr. cann. 1736, 1737) habendam esse.”

<sup>16</sup> *Provisional Norms for Marriage Annulment Cases in the United States of America* (=American Procedural Norms), norm 23, II, in *Canon Law Digest* 7 (1968-72) 964: „In those exceptional cases where in the judgement of the defender of the bond and his Ordinary appeal against an affirmative decision would clearly be superfluous, the Ordinary himself may request of the episcopal conference that in these individual cases the defender of the bond be

hatályban volt, lehetséges volt a semmisségről szóló határozat kiadása egy második, egybehangzó ítélet nélkül, és így az Egyesült Államokban fel sem merült a semmisség mellett szóló, egybe nem hangzó ítéletek dilemmája.

Noha a 17CIC-ben is szerepel a „conformitas sententiarum” kifejezés, de kifejtve nincs benne, csak néhány utalást találunk a Provida Mater-ben (ld. fent 9. lábjegyzet). Ezeknek aztán többféle értelmezése létezik.

F. M. Cappello szerint különböző jogcímek esetén nem áll fenn az előírt conformitas. Azt állítja ugyanis, hogy a házasság semmisségének kimondásához igen fontosak az eset egyedi specifikumai. Ezenfelül a 17CIC 1873. k. 1. § 1<sup>17</sup> megkívánja, hogy az ítélet feleljen meg minden felmerülő kérdésre, ha tehát két ítélet egybehangzó, akkor azok ugyanúgy kell, hogy feleljenek ezekre. Továbbá az 1894. k. 2<sup>18</sup> szerint az ítélet az érvényességhez kell, hogy tartalmazza az okokat és érveket, így nem érti, hogy két különböző jogcímen kimondott semmisség esetén hogyan beszélhet bárki is egybehangzóságról<sup>19</sup>.

A M. Lega művét átdolgozó V. Bartocetti a Provida Mater-re reflektálva állítja, hogy akkor egybehangzó két ítélet, ha ugyanarra a dologra (eadem res), ugyanazon jogcím alapján (eadem causa petendi) és ugyanazon személyekre (eadem personae) vonatkozik<sup>20</sup>.

Ugyanezen a véleményen van F. Wernz művét átdolgozó P. Vidal is<sup>21</sup>.

J. M. Pinto a rotai joggyakorlatot vizsgálva három fajtáját különböztette meg a bírák által képviselt egybehangzóság-fogalomnak:

1. aequivalens conformitas sententiarum
2. sententiae aequivalenter seu substantialiter conformes
3. conformitas aequipollens sententiarum<sup>22</sup>.

1971-ben a következő eset került a Signatura Apostolica elé:

A férj a házasság semmisségének kinyilvánítását kérte teljes és részleges szimuláció, azaz a hűség és a felbonthatatlanság kizárása és a feleség szülőtől való félelme címén. I. fokon jóváhagyó ítélet született a félelem alapján. II. fokon azonban ezt nem találták eléggé bizonyítottnak, és a hűség kizárásával történő részleges szimuláció alapján hagyták jóvá az érvénytelenséget. A Rota a két ítéletet egybehangzónak ismerte el, a Signatura azonban nem, a jogcímek különbözősége miatt. A Signatura véleménye szerint az egybehangzóság célja

dispensed from the obligation to appeal so that the sentence of the first instance may be carried out immediately.”

<sup>17</sup> Can. 1873. – § 1. Sententia debet: 1.º Definire controversiam coram tribunali agitatam; hoc est reum absolvere vel condemnare quod attinet ad petitiones vel accusationes adversus eum prolatas, data singulis dubiis, seu controversiae articulis, congrua responsione.

<sup>18</sup> Can. 1894. – Sententia vitio sanabilis nullitatis laborat, quando: 2.º Motivis seu rationibus decidendi est destituta, salvo praescripto Can. 1605.

<sup>19</sup> *Periodica* 20 (1931) 2., 23-26: „Utrum conformes ad normam can. 1903 et 1987 sint duae sententiae de nullitate matrimonii latae, si eiusdem nullitas declarata fuerit ex diverso capite.”

<sup>20</sup> LEGA, M. – BARTOCETTI, V., *Commentarius in iudicia ecclesiastica*, III, Romae 1941, 3-6.

<sup>21</sup> WERNZ, F. X. – VIDAL, P., *Ius canonicum*, VI, *De processibus*, Romae 1927, n. 633, 583.

<sup>22</sup> PINTO, J. M., *De sententiarum conformitate in causis matrimonialibus*, in *Periodica* 62 (1973) 231. 17. megjegyzés.



megbizonyosodni az igazságról: végső soron a kérdéses tárgy és jog igazságáról, közvetlenül pedig a jogcímnek vagy a kérelem alapjának az igazságáról, melyen a kérdéses jog nyugszik<sup>23</sup>. Amennyiben az ítéletek egybehangzósága egyazon házasságra vonatkozna (vö. 1987. k. – ld. fent 14. lábjegyzet), de nem vonatkozna a jogcímek azonosságára, akkor ez befolyásolná az „*eadem causa*” értelmezését is a *Provida Mater* 218. cikkely 2. §-ban (ld. fent 9. lábjegyzet). Végeredményben tehát két ítélet akkor egybehangzó, ha ugyanaz a jogcím, ugyanaz a kért dolog, és ugyanazon személyek ugyanattól kérik (vagyis azonosak a felek a perben). A felsorolt lényegi elemek közül egyik sem hiányozhat<sup>24</sup>. Mivel pedig jelen esetben az I. és II. fokon a jogcímek különbözőek voltak, a *Signatura* döntése szerint a két ítélet nem volt egybehangzó.

Ez a döntés újabb kérdéseket vet fel, pl.: Mi a vizsgálat tárgya egy házassági semmisségi perben? Talán a házasság semmissége, tekintet nélkül arra, milyen jogcím alapján érvelnek és bizonyítanak? Vagy egész egyszerűen csak a házasság semmissége egy specifikus alapon bizonyítva? Ki dönti el, hogy mi képezi a vizsgálat tárgyát? A semmisség alapja mindig azonos a jogcímmel, így a II. fokú ítélet meg kell, hogy erősítse nemcsak az I. fokú ítéletet, de azt az alapot is, melyen az I. fok az ítéletet hozta?

A *Signatura* döntésével egyetért T. Pieronek is<sup>25</sup>. Pieronek úgy találja, hogy az ő idejében több új intézkedés gyengítette az egybehangzó ítéletek követelményét, különösképpen a *Causas Matrimoniales* és az 1970-es Amerikai Eljárási Normák. A CIC 1641. k. 1. § és az 1677. k. 3. §-ának tervezetét pedig így kommentálja: Az ítéleteknek az egybehangzósághoz mindkét fokon ugyanarra a házassági semmisségi jogcímre kell vonatkozniuk<sup>26</sup>.

Michel Thériault szerint a rotai gyakorlatban nemegyszer megtörtént, hogy a perfelvétel során nem szerepelt a kérdésben a semmisség alapja, csak egy egyszerű kérdés: *An constet de nullitate matrimonii, in casu?*<sup>27</sup>

J. James Cuneo *Towards Understanding Conformity of Two Sentences of Nullity* című cikkében<sup>28</sup> affelől közelíti meg a kérdést, hogy van-e valódi különbség az 1095. kánonban szereplő, házasságkötésre való képtelenséget okozó súlyos ítélőképesség-hiány és pszichikai természetű okok között<sup>29</sup>.

<sup>23</sup> *Periodica* 60 (1971) 315-316: „[...] necessitas duarum sententiarum [...] conformium pro „re iudicata” [...] postulat ut securitas habeatur, *terminative* quidem, circa praesumptionem veritatis ipsius obiecti, sive iuris, de quo agitur, [...] *immediate autem*, circa praesumptionem veritatis tituli seu rationis petendi, in qua obiectum sive ius litigiosum nititur.”

<sup>24</sup> *Periodica* 60 (1971) 319: „*Duae sententiae dicuntur conformes si eadem est causa petendi, eadem res petita et eadem personae quae petunt et a quibus petitur. Omnia sunt elementa essentialia notionis quae proinde non patiuntur exceptionem.*”

<sup>25</sup> PIERONEK, T., *Le principe de la double sentence conforme dans la législation et la jurisprudence ecclésiastiques modernes concernant les causes matrimoniales*, in *Ephemerides Iuris Canonici* 34 (1978) 100.

<sup>26</sup> PIERONEK, *Le principe* 112.

<sup>27</sup> THÉRIAULT, M., „*Subordinate*” *Grounds in the Context of Cases with Multiple Grounds: an Improvement of the Procedure?*, in *Monitor Ecclesiasticus* 120 (1995) 264.

<sup>28</sup> *The Jurist* 46 (1986) 568-601.

<sup>29</sup> Can. 1095. – *Sunt incapaces matrimonii contrahendi:*

1° qui sufficienti rationis usu carent;



Azt írja, hogy a 17CIC az ítéletek egybehangzóságának kérdését a res iudicata témakör alatt tárgyalta. Az 1902. k. I. § szerint az ítélt dolog hatását mindenekelőtt a két egybehangzó ítélet kiadása után fejtette ki. A res iudicata lezárt ügy, többé nem fellebbezhető vagy vizsgálható. Az 1903. k. azonban közli a legnagyobb kivételt ezalól: a személyek állapotáról szóló (pl. házassági állapot) ügyek sosem válnak res iudicatá-vá, bár két egybehangzó ítélet után tilos tovább fellebbezni, ha nincsenek új és súlyos érvek.

Mikor egybehangzó tehát két ítélet? Lega kardinális szerint ennek elemei: ugyanazon dolog (eadem res), ugyanazon személyek (eadem personae), ugyanazon jogcím (eadem causa petendi)<sup>30</sup>.

Maga a régi Codex nem definiálja az egybehangzóság alapelemeit. Az 1891. k. kimondja, hogy a fellebbezés során nem szabad új jogcímet felhozni<sup>31</sup>. Az 1726. k. szerint pedig az ítélet tárgya vagy anyaga a perfelvétel során eldőli<sup>32</sup>. Az 1731. k. pedig arról beszél, hogy a keresetlevelet az alperes beleegyezése nélkül nem lehet módosítani, de a bizonyítás módjában történhet változás, amennyiben a jogvita tárgya érintetlen marad<sup>33</sup>. Az 1873. k. szerint pedig az ítéletnek definiálnia kellett a jogvitát, feleletet adva minden egyes kérdésre vagy vitapontra<sup>34</sup>. Az imént már említett 1887. k. kimondta, hogy a második olyan ítélet után, mely megerősítette a házasság semmisségét, ha a kötelékvédő lelkiismeretében nem érezte szükségét fellebbezni, a feleknek jogában állt az ítélet kihirdetésétől számított 10 nap múlva új házasságot kötni<sup>35</sup>. Tehát szó szerint véve a második ítélet után, mely megerősíti a semmisséget, megköthetik az új házasságot. Noha rendes eljárás esetén a res iudicata hatása a második egybehangzó ítéletet követi – fedezi fel Cuneo. Majd arra a következtetésre jut, hogy a házassági esetekben a semmisség megerősítése maga a jogcím megerősítése, hiszen új jogcímet a fentiek szerint bevezetni nem szabad a fellebbezés során, a II. fok pedig a semmissé-

2° qui laborant gravi defectu discretionis iudicii circa iura et officia matrimonialia essentialia mutuo tradenda et acceptanda;

3° qui ob causas naturae psychicae obligationes matrimonii essentialia assumere non valent.

<sup>30</sup> LEGA, – BARTOCETTI, *Commentarius* III, 3-6.

<sup>31</sup> Can. 1891. – § 1. In gradu appellationis non potest admitti nova petendi causa, ne per modum quidem utilis cumulationis; ideoque litis contestatio in eo tantum versari potest ut prior sententia vel confirmetur, vel reformetur sive ex toto sive ex parte.

<sup>32</sup> Can. 1726. – Obiectum seu materia iudicii constituitur ipsa litis contestatione, seu formali conventi contradictione petitioni actoris, facta animo litigandi coram iudice.

<sup>33</sup> Can. 1731. – Lite contestata: 1.° Haud licet actori libellum mutare, nisi, reo consentiente, iudex, iustis de causis, censeat mutationem esse admittendam, salva semper reo compensatione damnorum et expensarum, si quae debeatur. Libellus non censetur mutatus, si coarctetur aut mutetur probationis modus; si minuantur aut petitio aut accessoria petitionis; si facti adiuncta in libello pridem posita ita illustrentur, compleantur aut emendantur, ut controversiae obiectum idem remaneat; si in locum rei petatur pretium, foenus aut aliquid aequivalens.

<sup>34</sup> „Art. 229. § 2. Idem ius competit sive promotori iustitiae, si interfuerit, sive parti, quae praefata sententia se gravatam senserit.”

<sup>35</sup> „Art. 212. § 2. Defensor autem vinculi a prima sententia, matrimonii nullitatem declarante, ad superius tribunal provocare tenetur intra legitimum tempus; quod si facere negligat, auctoritate praesidis compellendus est (cfr. can. 1986).”

get erősíti meg. Ha a semmisség alapjai bizonyítási módszerek, akkor azok megváltoztathatók egyik fokról a másikra a perfelvétel után (ld. fent 33. lábjegyzet) anélkül, hogy a jogvita szorosán vett tárgyát változtatnánk. Ha a semmisség alapjait inkább a bizonyítás módszereinek tekintjük, semmint a jogvita konkrét tárgyának, akkor két, a semmisséget megerősítő ítélet, bár különböző alapokon állnak, egybehangzó ítéletek lehetnek, amennyiben a jogvita valódi tárgya, a jogcím (ti. a házasság semmissége) változatlan marad és ugyanaz mindkét fokon – állítja Cuneo<sup>36</sup>.

A Provida Mater instrukció 217. cikkelye kimondja, hogy a két egybehangzó ítélet utáni újabb fellebbezéshez szükséges új érvek nem kell, hogy elsőprő erejük legyenek (ld. fent 9. lábjegyzet). A 218. cikkely szerint pedig egyazon házassági ügyről beszélünk, ha ugyanazon házasságról és ugyanazon semmisségi alapról van szó (ld. fent 9. lábjegyzet). A fent említett 1731. k. szerint új jogcímet nem szabad bevezetni a perfelvétel után, hacsak nincsenek új bizonyítási módok (ld. fent 33. lábjegyzet). Ezzel szemben a Provida Mater 219. cikkelye engedélyezi új semmisségi alap bevezetését<sup>37</sup>. Ez, bár előírta bizonyos formások megismétlését, Cuneo szerint azt támasztja alá, hogy a semmisségi alapot érvelési módnál többnek tartották. Így az alap megváltoztatása a jogvita tárgyának megváltoztatásává vált<sup>38</sup>. A 2. § szerint be lehet vezetni új semmisségi alapot a fellebbviteli fokon, bár új jogcím bevezetését azelőtt az 1891. k. megtiltotta. Ebben az új kérdésben viszont ugyanaz a bírói kollégium I. fokon ítélezhet. Mindez Cuneo szerint azt eredményezte, hogy a Provida Mater a semmisségi alapnak ugyanolyan jogi hatást tulajdonított, mint a jogcímnek a jogvita tárgyának meghatározásában. Ez utóbbinak pedig azonosnak kell lennie ahhoz, hogy két egybehangzó vagy megerősítő ítélet születhessen, s így szabadok legyenek a felek a házasságkötésre<sup>39</sup>. Cuneo tehát arra a megállapításra jut, hogy az ítéletek egybehangzóságához szükséges a jogcím (a kérelem alapja, jogi tények, melye-

<sup>36</sup> CUNEO, J. J., *Towards Understanding Conformity of Two Sentences of Nullity*, in *The Jurist* 46 (1986) 573-574: „If the grounds of nullity were methods of argument then they could be changed from one instance to another without changing the strict object of the controversy. If the grounds of nullity were considered methods of proof rather than the strict object of controversy, then two sentences confirming nullity, although on different stated grounds, could be conforming sentences since the real object of controversy, the *causa petendi*, remained unchanged and identical in both instances, namely the nullity of marriage.”

<sup>37</sup> „Art. 219. – § 1. Si, lite pendente, aliud nullitatis caput afferatur, decernendum est utrum illud admitti debeat iuxta ordinarias normas competentiae; eoque admissio, serventur reliquae regulae pro causae instructione.

§ 2. Si vero novum hoc nullitatis caput afferatur in gradu appellationis, illudque, nemine contradicente, a collegio admittatur, de eo iudicandum est tamquam in prima instantia.”

<sup>38</sup> CUNEO, *Towards Understanding* 575-576: „Since, however, this *additio* created the necessity to repeat certain formalities, it would appear that the *caput nullitatis* was seen as more than just a method of argument. It seems the change in the ground became a change in the object of the controversy to be instructed...”

<sup>39</sup> CUNEO, *Towards Understanding* 576: „All of this indicates that Provida Mater attributed to the *caput nullitatis* the same juridical effect as a *causa petendi* in identifying the object of a controversy which must pass before two conforming or confirming sentences prior to exercising freedom to marry.”



ken a kérdéses jog nyugszik) azonossága mindkét fokon. Másrésztől szerinte a Provida Mater-ben magában nem egyértelmű, hogy egy ügyben a semmisségi állapot és a jogcímet jogilag mindig aequivalensnek kellene tartani<sup>40</sup>.

Edward M. Egan a doktori disszertációjában<sup>41</sup> történelmileg megkülönbözteti a távolabbi és a közelebbi jogcímet, ezzel próbálva feloldani a feszültséget az 1891. k. (mely megtiltotta új jogcím bevezetését fellebbviteli fokon) és a Provida Mater 219. cikkely 2. § között, mely engedélyezte új semmisségi alap bevezetését. Egan definíciói szerint a *causa petendi proxima* (közelebbi jogcím) a *ius subiectivum-ra* vonatkozik (mellyel a jogot megsértették, vagy amelyen ez alapult). Pl. egy tulajdonjogi kérdésben a *causa petendi proxima* a tulajdonjog, a *remota* pedig a szerződés, örökség, hagyaték...stb. vagyis egy jogi tény, melyen a tulajdonjog alapszik<sup>42</sup>. Nem áll fenn ellentmondás az 1891. k. és a 219. cikkely 2. § között, ha a házassági ügyeket úgy tekintjük, hogy a követelés a házassághoz való jog, melyet nemcsak az egyének, de az egyetemes Egyház is elismer. Ezekben az esetekben ugyanis a semmisség címe aequivalens a *causa petendi remota-val*, ahol maga a semmisség (ill. az abból fakadó jog új házasság kötésére) megegyezik a *causa petendi proxima-val*<sup>43</sup>. Szerinte minden szerző véleménye szerint kétségtől egybehangzó két ítélet, ha egy és ugyanazon semmisségi címre vonatkoznak<sup>44</sup>. Ő maga úgy véli, hogy két ítélet egybehangzó, ha a közelebbi jogcímük megegyezik, még ha a távolabbi különbözik is. A semmisség jogcíme általában a döntés oka, de ez nem ad alapot az előterjesztésre. Ahol a semmisség jogcíme az előterjesztés alapja is, ott a két ítélet meg kell, hogy egyezzen a jogcímekben is. Ha a semmisség címe a kereset alapja, akkor ez ugyanaz kell, hogy legyen mindkét fokon ahhoz, hogy az ítéletek egybehangzónak számítsanak. Ha azonban a semmisség címe csak egy motívum, akkor ugyanez nem szükséges<sup>45</sup>.

Felice Cappello szerint a bíróságok a semmisség címét mindig az ítéletet egyediesítő részeként kezelik. Másrészt a semmisség címét nem lehet kihagyni az ítéletből, mert az alkotja annak indítékát és alapját<sup>46</sup>.

<sup>40</sup> CUNEO, *Towards Understanding 577*: „[...] conforming sentences require identical *causa petendi* (basis of petition, juridical fact upon which a right in question is based) in both sentences. On the other hand it is not clear in *Provida Mater* that the *caput nullitatis* must always be considered juridically aequivalent to the *causa petendi* of an action.”

<sup>41</sup> EGAN, E. M., *The introduction of a new „chapter of nullity” in matrimonial courts of appeal – A Study of Legislation in the Codex of Canon Law and the Instruction Provida Mater Ecclesiae*, Rome 1967.

<sup>42</sup> EGAN, *The introduction* 124ss.

<sup>43</sup> EGAN, *The introduction* 130: „For in such cases the chapter or title of nullity is equivalent to the *causa petendi remota* where the nullity itself (or to put it more exactly, the right to enter another marriage which follows upon nullity) corresponds to the *causa petendi proxima*.”

<sup>44</sup> EGAN, *The introduction* 145: „We conclude this from the fact that each and every one who discusses the nature of two conformed sentences in litigation having to do with nullity of marriage insists that there can be no question of conformity unless both sentences concern one and the same chapter of nullity.”

<sup>45</sup> EGAN, *The Introduction* 148.

<sup>46</sup> CAPPELLO, F. M., *Tractatus canonico-moralis de sacramentis*, V, Taurini 1950, 897-903.



Ezzel szemben Egan rákérdez, hogy vajon a bíróságok gyakorlata, mellyel a keresetlevélben megállapítják a semmisségi alapot, jelenti-e azt, hogy ez mindig így szükséges. Ha a keresetlevél kifejezetten tartalmazza az alapokat, mint az ügyet egyediesítő elemet, akkor az ítélet és az azzal egybehangzó ítélet is tartalmazza az alapokat. De lehetséges, hogy a keresetlevét nem így tartalmazza az alapokat. Egan szintén megkérdőjelezi azt, hogy Cappello azonosítja az ítélet alapjait az ítélet indítékával. Egan a jogcímet a kérelem megalapozásának tekintti, de szerinte az ítélet indítéka a bizonyítékok sokféleségén múlik. Míg a kérelem alapja (jogcím) úgy meghatározta a keresetet (actio), hogy nem volt szabad megváltoztatni az I. és II. fok között, addig a döntés indítékát szabad volt megváltoztatni, amennyiben nem változtatta meg a keresetet. Ezek alapján Egan következtetése: Ha egy házassági perben a causa petendi remota (azaz a semmisség címe) a kereset megalapozása, akkor ennek mindkét fokon ugyanannak kell lenni, hogy egybehangzók legyenek az ítéletek. De ha ez csupán indok (és ez volna, ha a házassági ügyeket általánosan kezelnék), akkor nem szükséges mindkét fokon ugyanannak lenni az egybehangzósághoz<sup>47</sup>.

Összességében Egan a következőket állapítja meg:

1. A jogcím (causa petendi) kifejezés nem minden esetben jelenti ugyanazt, hanem néha érdemes megkülönböztetni a causa petendi proxima-t és a causa petendi remota-t.
2. Házassági ügyekben nem vezethető be új jogcím a fellebbezési fokon, de a semmisségi alap (caput nullitatis) nem mindig kell, hogy azonos legyen a causa petendi proxima-val.
3. Azokban az esetekben, ahol a semmisségi alap azon jogcím része, mely mindig egyediesíti a keresetet, ott az egybehangzó ítéletek mindkét fokon magukba foglalják az alapok megegyezését.
4. De azokban az esetekben, ahol a semmisségi alap nem a causa petendi proxima, ott lehet a causa petendi remota, mely egyenértékű a bizonyítás érvelésével vagy módszerével, vagy a semmisséget kimondó döntés indítékával, így a semmisségi alap nincs belefoglalva a keresetet egyediesítő elemekbe, és ezért a semmisségi alap megváltoztatása lehetséges két fok között, és az ítéletek egybehangzósága nem szükségszerűen foglalja magába a megállapítások megegyezését az alapban mindkét ítéletben.

Mindezen vélemények alapján Cuneo azt állítja, hogy a 17CIC és a Provida Mater feltételezik, hogy a semmisségi alap lényegi része a jogvita tárgyának a perben, és az ítéletek általában meg kell, hogy egyezzenek a semmisség alapjában ahhoz, hogy egybehangzók legyenek. Mindazonáltal a normák szövegezése és értelmezése teret enged annak, hogy némely esetekben az alapok részletes megállapításait lehetséges nem tekinteni a jogvita közvetlen tárgyának, így az alapok megállapításának megváltoztatása nem gátolja meg az ítéletek egybe-

<sup>47</sup> EGAN, *The introduction* 148: „When the causa petendi remota of a matrimonial trial, that is, the chapter of nullity, is a foundation of the action, it must be the same in both instances if there are to be conformed sentences. When, however, it is merely a motive (as it would be if marriage cases were treated „generically”), it need not be the same in both instances in order that there be conformity.”

hangzóságát. Ez megmagyarázza, hogyan fordulhat elő a Rota joggyakorlatában, hogy bár a döntések alapjai különbözőnek tűnnek, a két ítélet mégis egybehangzó<sup>48</sup>.

## 2. *A Rota Romana joggyakorlata*

### A) PÉLDÁK EGYBEHANGZÓ ÍTÉLETEKRE

#### a) *Coram De Jorio, 1964. V. 13.*<sup>49</sup>

Ferenc és Erzsébet 1949. IV. 30-án kötötték házasságot. Két év múlva a feleség megszüntette a közös életet. A Liège-i I. fokú bíróság azon a kettős alapon vizsgálta az ügyet, hogy Erzsébet kizárta a bonum sacramenti-t, azaz a felbonthatatlanságot és/vagy teljesen színlelte a beleegyezést. Elutasító ítélet született a teljes színlelés vonatkozásában, de pozitív a felbonthatatlanság kizárását illetően. A Malines-i fellebbviteli fok a szimuláció kérdésében jóváhagyó ítéletet hozott, annak részletezése nélkül, hogy totális szimulációról van szó, vagy a házasság javai egyikének kizárásáról. Ezt a félreérthetőséget megjegyezték a III. fokon a Rotához való fellebbezéskor. A Rota tisztázta, hogy már az I. fokon kettős alap volt: totális szimuláció és annak alárendelve a felbonthatatlanság kizárása. De Jorio bírósága azzal kezdte a magyarázatot, hogy a joggyakorlat gyakran a kényszer és félelem, ill. a házasság lényegi tulajdonságainak kizárása percímekeket a teljes szimulációnak alárendelten kezeli. Ebből világos, hogy a teljesen szimulált beleegyezés teljességgel nem létező beleegyezés, inkább, minthogy kierőszakolt, vagy sajátos hiányosságok által lerontott beleegyezés lenne (mely kizárja a házasság egyik vagy másik lényegi elemét). Jelen esetben bár a felek teljesen szimulálták a beleegyezést, adtak bennfoglalt beleegyezést az egység valamilyen fajtájára. Ezért a totális szimulációban lehet olyan beleegyezés, amely nem fizikailag, hanem jogilag nem-létező. Így a bírák kimondhatják a házasság semmisségét teljes színlelés címén akkor is, ha a felek a szentség vagy a hűség kizárására hivatkoznak. Más szavakkal az alap a tényekben van, melyeket a felek felhozhatnak és bizonyítanak, nem a jogi megnevezésekben, melyeket a felek a tényeknek adnak. Következésképpen két egybehangzó ítélet nyugodhat ugyanazon tényeken akkor is, ha az egyik a házasság semmisségét teljes színlelés, a másik pedig felbonthatatlanság vagy a hűség kizárása alapján mondta ki. Az más kérdés, ha a két bíróság a tényekben nem ért egyet<sup>50</sup>.

Tehát az I. fokú ítélet elutasító volt a totális szimuláció kérdésében, de jóváhagyó a felbonthatatlanság kizárásában. A II. fok megerősítette a teljes színlelést. A Rota III. fokú ítélete pedig megállapította, hogy a két ítélet egybehangzó és végrehajtható, tehát a felek szabadok.

<sup>48</sup> CUNEO, *Towards Understanding* 580-581.

<sup>49</sup> *SRR Dec 56 (1964) 352-359.*

<sup>50</sup> *SRR Dec 56 (1964) 354:* „Aliis verbis ratio habenda est factorum, quae partes attulerunt atque comprobaverint, non nomen iuris quae eisdem tribuerint. Consequitur quoque ex praemissis habendas esse conformes duas sententias, quae eisdem nitantur factis, etiamsi una matrimonium nullum declaraverit ob simulationem totalem, altera ob exclusum bonum sacramenti vel fidei. Aliter concludendum esset, si duo tribunalia discordarent inter se non modo de nomine iuris, sed etiam de factis, quibus, utpote comprobatis habitis, niterentur.”



### b) Coram De Jorio, 1964. XII. 5.<sup>51</sup>

József és Lujza 1939-ben kezdtek együttélni házassági szándék nélkül. Mikor a nő állapotos lett, erőltette a házasságot, de mindketten aláírtak egy házasság előtti megegyezést, miszerint nem vetik alá magukat egy valódi házasságnak, csak a gyermek törvényességét akarják biztosítani. Mikor József bizonytalankodott, Lujza megfenyegette, hogy megöli magát és a gyermeket. Így 1942. X. 4-én megházasodtak, 1943. III. 16-án pedig megszületett a lányuk. A következő évben a nő elérte a civil válást. József csak 1961-ben adta be a házasság semmisségének kimondására szóló kérelmét a baseli bírósághoz, mely a vizsgálat alapját mindkét fél teljes színlelésében és annak alárendelve a felbonthatatlanság és a gyermek kizárásában határozta meg. A teljes színlelésről jóváhagyó döntés született (és ugyanúgy a felbonthatatlanság kizárásáról is), de bizonyíték híján elvetették a gyermek kizárását.

A kötelékvédő rögtön a Rotához fellebbezett, mely így II. fokon jóváhagyó ítéletet hozott anélkül, hogy a rendelkező részben a semmisség alapját megnevezte volna. De azért a bírók felhozták indítékaikat az ítéletben és megállapították, hogy a férfi részéről a teljes színlelés nem volt bizonyított; bizonyítást nyert viszont, hogy legalábbis a férfi kizárta a felbonthatatlanságot; és végül a semmisség nem bizonyosodott be a gyermek kizárása címén.

A kötelékvédő megfellebbezte a II. fokú ítéletet is. Ez ellen kifogással élt a felperes ügyvédje mondván, hogy már megvolt a két egybehangzó ítélet a semmisség mellett. Minthogy a felperes végülis megbetegedett, és halálveszélyben kérte a civil házasság érvényesítését és a kiengesztelődést az Egyházzal, a Rota III. fokon úgy döntött, hogy gyorsabb lesz végignézni az ügy cselekményeit és dönteni a semmisség kérdésében, mint a két meglevő ítélet egybehangzóságában. De Jorio megismételte 1964. V. 13-ai érvelését, miszerint az egybehangzóság inkább alapul a két bíróság egyetértésén a tények felől, mint a jogi megnevezéseken. Az egybehangzóságot definiáló más véleményeket pusztá formalizmusnak és elavultnak nevezte. Mindazonáltal a bírók szeretnék volna kimondani, hogy két ítélet akkor egybehangzó, ha a bírók ugyanazon tények alapján megállapodtak a semmisségben. Végülis III. fokon jóváhagyták a II. fokú ítéletet a semmisségről, de más alapon: teljes színlelésén, mint ezt az I. fok is tette.

De Jorio megállapításai:

1. A semmisség alapjaiban való egyet nem értés ellenére az I. és a II. fokú ítélet egybehangzó volt.
2. Ugyanígy nyilvánította a III. fok is a saját ítéletét egybehangzónak a II. fokúval: az alapokban nem értettek egyet, de a semmisségben igen.
3. Ezek alapján úgy tűnik, hogy egy ítélet megerősítéséhez (amit a 17CIC 1987. kánonja megkövetel az újránházasodáshoz) egy egyszerű megegyezés a semmisségben elegendő volna.
4. Két ítélet egybehangzósága nem igényel formai megegyezést (az alapok formai megállapításában), de megköveteli azon bizonyított tények megegyezését, melyeken a semmisség alapul.

<sup>51</sup> SRR Dec 56 (1964) 899-907.



**c) Coram Ewers, 1970. X. 17.**<sup>52</sup>

Ezt a pert I. fokon jópár alapon megindították: totális és részleges szimuláció (hűség és felbonthatatlanság kizárása), kényszer és félelem (tiszteletből) az alperesnő részéről. Ezek közül a tisztetből fakadó félelem nyert jóváhagyást. II. fokon a Rotához fellebbeztek. A turnus szerint bebizonyosodott, hogy a nő kizárta a hűséget a beleegyezésből, de nem bizonyosodott be, hogy a félelem elég súlyos volt ahhoz, hogy a beleegyezést semmissé tegye. A bírák végülis úgy döntöttek, hogy bár az alapok különbözők voltak, a két ítélet lényegileg és aequivalenter egybehangzó volt. A beleegyezés semmissége mindkét esetben azonos tényeken nyugszik, ezért egybehangzók lényegileg. A „Da mihi facta – dabo tibi ius” – elv alapján a bírák szerint az ő feladatuk a felek által felhozott tények alapján a jogi megnevezést (nomen iuris) megállapítani. Így lehet az, hogy a lényegi egybehangzóság fennáll, ha az egyik bíróság bírái ugyanazon tények alapján házasságot érvénytelenítő félelmet állapítanak meg, míg a másik fokon a semmisséget szimuláció alapján állapítják meg, melyet a szimuláns félben kialakított félelem okozott.

Így Ewers konklúziója:

1. Az egybehangzóság a tényeken, és nem a megállapított alapokon nyugszik, ahogy De Jorio is állította.
2. Ezt az egybehangzóságot a Rota a későbbi eseteiben „lényegi” vagy „aequivalens” egybehangzóságnak nevezi.
3. Ezek, úgy tűnik, magukba foglalják a logikai kapcsolatban álló alapokat, a formális különbség ellenére.

**d) Coram Rogers, 1969. I. 21.**<sup>53</sup>

Egy katolikus férfi és egy nem-katolikus nő házasodott nem-katolikus lelkész jelenlétében. A lány anyja ragaszkodott a házasság Egyház előtti rendezéséhez, aminek a fiú ellenállt. Ő az első szertartást elegendőnek és érvényesnek tartotta, mégis beleegyezett a házasságrendezésbe. A közös életük boldogtalan volt, és a pár elvált az érvényesítés után. I. fokon a házasságot semmisnek találták az érvényesítés érvénytelensége miatt, mert a férfi újonnan nem fejezte ki szándékát a házasságra a katolikus forma szerint. II. fokon az alap totális szimuláció volt, és elutasító ítélet született. III. fokon a Rota úgy találta, hogy a férfi beleegyezése megújításának hiánya aequivalens a teljes színleléssel. Esetben a férfi viszszautasította a beleegyezés megújítását, csak a szertartásra akart elmenni a felesége kedvéért. Tehát az új akarati aktus kizárása ugyanaz, mint szimulálni a beleegyezést. Eszerint a beleegyezési aktus ontológiai és pszichológiai valósága olyan tény, mely megalapozza a semmisséget vagy az érvényességet.

**e) Coram Lefebvre, 1968. VII. 1.**<sup>54</sup>

I. fokon a felperes a beleegyezés színlelésével vádolta az alperesnőt, és azaz, hogy nem volt szándékában a tartós egység. A bíróság az alapot a felbonthatatlanság kizárásában határozta meg, nem teljes színlelésben. Az ítéletben

<sup>52</sup> SRR Dec 62 (1970) 892-901.

<sup>53</sup> SRR Dec 61 (1969) 63-67.

<sup>54</sup> *Ephemerides Iuris Canonici* 26 (1970) 229-231.

azért állapították meg a semmisséget, mert a nő nem úgy gondolkodott a házasságról ahogy kellene, sőt úgy vélte, hogy olyan kapcsolatra lép, mely tetszése szerint feloldható. A fellebbviteli fok megsemmisítette az ítéletet, így az eset a Rota elé került, mely III. fokon kényszer és félelem, ill. a beleegyezés hiánya (a nő képtelensége érvényes beleegyezésre pszichológiai okok alapján) kérdésében döntött De Jorio elnökletével. De Jorio fent ismertetett érvei alapján vezették be az új percímeket (semmisségi okföket). A III. fok végül úgy ítélte, hogy a nő valóban képtelen az érvényes (szabad és tudatos) beleegyezésre, így a házasság semmissége bebizonyosodott. Elvetették a teljes színlelést, a felbonthatatlanság kizárását, valamint a kényszer és félelmet.

A kötelékvédő kifogásolta ennek a jóváhagyó ítéletnek a végrehajtását mondván, hogy az I. és a III. fok nem egybehangzó ítéleteket hozott. Azzal érvelt, hogy az I. fok szimulációval foglalkozott, mely feltételezi a képességet a beleegyezésre. Ha valakiről bebizonyosodik, hogy beleegyezést szimulált, nem mondható ki róla az is, hogy képtelen a beleegyezésre. Így a Lefebvre-féle turnusnak az egybehangzóságról kellett döntenie. Megállapították, hogy a két ítélet nem független egymástól: az I. fok úgy vélte, hogy a nő nem megfelelően gondolkodott a házasságról, sőt azt tartotta, hogy az tetszése szerint felbontható, a III. fok pedig hiányos beleegyezést mondott ki. A kettő a turnus döntése szerint egybehangzó és végrehajtandó. Cuneo a következőképp kommentálja mindezt:

1. A Rota feljogosítva érezte magát új alap bevezetésére III. fokon.
2. A hiányos beleegyezés (incapacitas) új alapja váltás az eredeti szimulált beleegyezéshez képest. Erről Cuneo megkockáztatja megjegyezni, hogy az amerikai joggyakorlatban a bírák ekkora váltást csak úgy tesznek meg, ha az ügyet újból I. fokra bocsátják<sup>55</sup>.
3. Az egybehangzóság a tények megegyezésén alapul és az alapok közti logikai kapcsolaton, az alapok különféle megfogalmazása helyett. Jelen esetben azt, hogy a nő nem megfelelően gondolkodott a házasságról, logikusan szimulált beleegyezésként lehet értelmezni, azaz hogy a szavai nem egyeztek meg a szándékával; vagy a megfogalmazást hiányos beleegyezésként lehet értelmezni tágabb, általánosabb értelemben, hogy a házassági akarati aktus elégtelen volt. Úgy tűnik, a Rota ezt hiányos beleegyezésként kezelte, és arra jutott, hogy a beleegyezésre való képtelenség logikai kapcsolatban állt, és egybehangzó volt azzal, hogy a nő nem házasságot szándékozott kötni. Lefebvre érvelése afelé mutat, hogy a két ítélet esetében nem a szimulált beleegyezés és a beleegyezésre való képtelenség egybehangzóságáról van szó, hanem a hiányos beleegyezésről és a beleegyezésre való képtelenségéről, melyek nem függetlenek egymástól.
4. Ezért, bár elvileg a szimulált beleegyezés és a beleegyezésre való képtelenség inkompatibilis alapok, a Rota ebben az esetben mégis úgy döntött, hogy nem az alapok formális megállapítása volt az egybehang-

<sup>55</sup> CUNEO, *Towards Understanding* 587: „A guess could be ventured that in American jurisprudence judges would not feel free to make this change of grounds without sending the case back to first instance.”



zóság tárgya, hanem az érvek logikája, és azok a tények, melyek kielégítették az egybehangzóság kritériumait.<sup>56</sup>

**f) Coram De Jorio, 1973. III. 14.**<sup>57</sup>

A fiú és a lány nagy nyomás és bizonytalanságok közepette kötöttek házasságot, mivel már minden elő volt készítve. Az I. fok kimondta a semmisséget tiszteletből fakadó félelem alapján. A II. fok ezt elutasította. Mikor az ügy De Jorio elé került, az ügyvéd kérte, hogy I. fokon vezessenek be új alapokat: totális és részleges szimulációt. Ezt a turnus elvetette, és III. fokon tárgyalta az eredeti alapokon. Úgy találták, hogy a tények nem annyira a szabadságtól való megfosztást, mint a szabadsággal való élés hiányát bizonyítják. A Rota a semmisség mellett döntött azon az alapon, hogy a nő képtelen érvényes házassági beleegyezést adni. Ezt az ítéletet azzal a magyarázattal hajtották végre, hogy egybehangzó az I. fokúval, mivel ugyanazon bizonyított jogi tényekre alapozódik. A jogi elnevezések ugyan mások, de a bíró feladata, hogy a megfelelő jogi elnevezést alkalmazza azon tényekre, melyeket a felek felhoztak és melyek jogilag bebizonyosodtak, ha a felek a megfelelő elnevezéseket nem vagy nem jól alkalmazzák.

**g) Coram Lefebvre, 1972. VII. 22.**<sup>58</sup>

A felperes előterjesztette, hogy a férfi kizárta a hűséget, és idegbetegség miatt képtelen volt arra, hogy a házasság lényeges terheit vállalja. Az alperes a semmisséget félelem címén kérte. Az I. fokú perfelvétel a következőkben állapította meg az alapokat: a férfi képtelensége a házassági terhek vállalására, a hűség kizárása a férfi részéről és a férfire ható félelem. A képtelenség alapján döntöttek a semmisség mellett. A felperes kérte a Rotát a jóváhagyásra a Causas Matrimoniales alapján. Ezt a Lefebvre-féle turnus elutasította, mert tisztázni akarta az érvelést és a semmisség alapjait. Ők a semmisséget a hűség kizárása alapján mondták ki, a többit nem találták bizonyítottnak. Mindazonáltal végrehajtották ezt az ítéletet, mert egybehangzónak találták az I. fokúval, mivel ugyanazon tényekre és bizonyítékokra alapozódott annak ellenére, hogy különböző jogi elnevezéseket alkalmaztak. Ezt azzal magyarázták, hogy az 1902. k. 1. § szerinti ítéletek egybehangzósága nem feltétlenül épül a rendelkező rész pusztá szavaira, inkább a bizonyító rész lényegéből való levezetésre.

**h) Coram Bejan, 1974. III. 27.**<sup>59</sup>

Az I. fok a tipusokat a teljes szimulációban és a kánoni forma hiányában (a szolgáló pap iurisdictiójának hiánya) határozta meg. A színlelésről jóváhagyó, a formahiányról elutasító ítélet született. Másodfokon mindkettőt elutasították. A Rota III. fokon ex officio bevezetett egy harmadik alapot: részleges színlelés (a felbonthatatlanság kizárása mindkét fél részéről). Ezt az 1618. kánonra hivatkozva tették, mely megengedte, hogy így járjanak el a bírák a közjó érdekében folyó perekben<sup>60</sup>. Úgyszintén hivatkoztak arra, hogy a bírák kötelessége megha-

<sup>56</sup> CUNEO, *Towards Understanding* 587-588.

<sup>57</sup> *SRR Dec* 65 (1973) 248-257.

<sup>58</sup> *SRR Dec* 64 (1972) 494-500.

<sup>59</sup> *SRR Dec* 66 (1974) 236-246.

<sup>60</sup> Can. 1618. – In negotio quod privatorum solummodo interest, iudex procedere potest



tározni a tények korrekt jogi elnevezését. Ítéletük jóváhagyta, hogy a férfi kizárta a felbonthatatlanságot. Ezt II. fokú és egybehangzó ítéletként végrehajtották mondván, hogy a Versailles-i bíróság úgy döntött, hogy a totális szimuláció jogi elnevezését adja a tényeknek. Az *In iure* részben felhozott elvek szerint ez nem akadályozza meg, hogy egy másik ítéletben új elnevezést alkalmazzanak. Így kinyilvánították, hogy az ítéletek között aequivalens egybehangzóság van: a házasság semmissége ugyanazonokon a tényeken és bizonyítékokon nyugszik, bár különböző alapokon ítélték.

**i) Coram Pinto, 1974. V. 6.<sup>61</sup>**

Az I. fok elutasította a feltételes beleegyezésen alapuló semmisséget. Hasonlóképp a II. fok is, de ez jóváhagyta azt, hogy a férfi kizárta a felbonthatatlanságot. III. fokon Palazzini turnusa a Rota részéről elutasította a kizárást. A IV. fok pedig kimondta a semmisséget feltételes beleegyezés alapján. Ez aequivalens egybehangzóságban állt a II. fokú ítélettel, mely jóváhagyta a felbonthatatlanság kizárását, bár elutasította a feltételes beleegyezést. Pinto a következőképp indokolta az egybehangzóságot:

A formálisan egybehangzó ítéletek meg kell, hogy egyezzenek a házasságban és a semmisségi alapon, mivel az ügyek akkor azonosak, ha ugyanazon személyekre (a kereset alanya), ugyanazon kérelemre (a kereset tárgya) és ugyanazon jogcímre (a kereset jogcíme – *causa petendi*) vonatkoznak.

Aequivalenter egybehangzók az ítéletek, ha bár különböző alapjai vannak a semmisségnek, megegyeznek a jogi tényekben (nemcsak a körülményekben), még ha a bírák különböző jogi normák fényében vizsgálják is azokat. Másrésztől nem egybehangzók az ítéletek, ha az egyik tagadja azt a jogi tény, melyet a másik elfogad.

Az adott ügyben a feltételes beleegyezés alapján hozott I. és II. fokú negatív ítélet egybehangzónak tűnik első látásra. Pinto szerint azonban csak annak tűnik, mert az I. fok úgy találta, hogy a felek csupán az eljegyzéshez kötöttek ki előfeltételt, de nem támasztottak valódi feltételt a házassági beleegyezéshez. A II. fok azonban, megvizsgálva az eset körülményeit, úgy találta, hogy belefoglalták a feltételt a beleegyezésbe, de a bírák ezt inkább nevezték a felbonthatatlanság kizárásának, ami a házasság lényegére vonatkozó szándék hiányossága. Ezek alapján a IV. fok újra megvizsgálta az esetet a feltételes beleegyezés alapján anélkül, hogy új bizonyítékokat követelt volna.

Amikor pedig a IV. fok feltételes beleegyezés alapján pozitív ítéletet hozott, ezt aequivalenter egybehangzónak nyilvánította a II. fokú ítélettel, amely csupán a felbonthatatlanság kizárásán alapult, bár elfogadta jogi tényként, hogy a beleegyezésbe feltételt foglaltak. A IV. fok azzal érvelt, hogy a két ítélet semmisségi alapjai között nem volt különbség, csak az alkalmazott jogi normák között. Ebből Cuneo azt a következtetést vonja le, hogy a semmisségi alap különbözik a semmisséghez alkalmazott jogi normától. Szerinte az ítélet azonosította a sem-

---

dumtaxat ad instantiam partis; sed in delictis, et in iis quae publicum Ecclesiae bonum aut animarum salutem respiciunt, etiam ex officio.

<sup>61</sup> SRR Dec 66 (1974) 339-348.

misségi alapot azzal a jogi ténnyel, melyet mindkét turnus elfogadott, ti. hogy hiányzott a házasság felbonthatatlanságára irányuló szándék. De ha Pinto korábbi definícióját vesszük a jogi tényre vonatkozólag – miszerint az olyan tény, amely meg kell, hogy feleljen egy kánoni definíciónak ahhoz, hogy érvénytelenítő hatású legyen –, akkor úgy tűnik, hogy két különböző jogi tényről van szó, mikor az egyik bíróság a feltételekről szóló kánont látja teljesülni, a másik pedig úgy látja, hogy a tény megfelel egy másik, a hiányos szándékról szóló kánon kritériumainak. Ezek alapján úgy tűnik, hogy nem egy, hanem két alappal van dolgunk, így Pinto érvelése ügyetlen, mikor azt állítja, hogy a két ítélet nem különbözik az alapokban, csak az alkalmazott jogi normákban. Egyszerűbbnek tűnik azt mondani, hogy a két különböző alap ellenére az ítéletek egybehangzók, mert az alapok különbsége jelen esetben nem okozza a jogcímek különbségét. Ezzel visszajutottunk Egan fent említett érveléséhez, miszerint az ítéletek egybehangzósága magába foglalja a jogcím azonosságát, de a semmisségi alapok különbsége nem kell, hogy a jogcímek megváltoztatásához vezessen. Cuneo szerint ez szerencsésebb magyarázata annak, hogy a Rota a fenti két ítéletet egybehangzónak találta.<sup>62</sup>

#### j) *Signatura Apostolica*, 1947. II. 26.

A fellebbviteli fok bírósága Jullien vezetésével 1946. XII. 7-én hozott ítéletet arról, hogy Wynen milánói turnusának 1946. III. 7-ei ítélete a nő félelmének kérdésében megerősítendő-e vagy sem. Megerősítő ítélet született a házasság semmisségéről, de a gyermekáldásnak a nő részéről való kizárása címén<sup>63</sup>. Mint-hogy ugyanazon jogi tényeken alapultak, a két ítélet lényegileg egybehangzó volt. Ezt Giuseppe Trezzi mondta ki róluk, 1947. I. 12-én<sup>64</sup>, majd a *Signatura* is

<sup>62</sup> CUNEO, *Towards Understanding* 595: „This raises the somewhat complicated notion that the ground of nullity is distinct from the juridical norm invoked for nullity. The decision seemed to identify the ground of nullity with the juridical fact accepted by both courts – that intention for permanence of marriage was lacking. But if by Pinto’s own earlier definition a juridical fact is a fact which must fulfill a canonical definition in order to constitute a nullifying effect, then it would seem there are two diverse juridical fact when one court sees the canon on conditions fulfilled and the other court sees the fact fulfilling the criteria of a different canon on defective intention. Therefore it would seem we are dealing with two grounds, not one, so that Pinto’s argument is awkward when it seeks to call these sentences truly not differing on ground but only in the juridical norm applied. It would seem preferable simply to explain that in spite of two diversely stated grounds the sentences are in conformity because the diversity of grounds in this case didn’t constitute a diversity of *causa petendi*. This would bring our presentation on jurisprudence back to the position of Egan described above; namely, conformity of sentences involves identity of *causa petendi*, but diversity of *caput nullitatis* need not imply a change in the *causa petendi*. Perhaps this is the principle way to explain the practice of the Rota which has decreed conformity of sentences in spite of differing statements of grounds.”

<sup>63</sup> *SRR Dec 37 (1945) 592-598*.

<sup>64</sup> *SRR Dec 37 (1945) 598*: „*Recepta notificatione sententiae die 7 decembris 1946 latae, licet decisa fuerit praevalente iure ex can. 1086, par. 2, derivato, quo matrimonium nullum est in sua essentia, nempe ex defectu consensus, quam ex can. 1087, § 1, quo matrimonium invalidatur ex defectu iure requisitae libertatis, cum tamen metus a Rotali sententia coram Wynen admissus, a praesenti decisione recognoscatur, declaramus nihil obstare quoad*



1947. II. 26-án. Tehát a bíró döntése számít a jogi tények azonosságának értékelése és az egybehangzóság szempontjából. Ebben az esetben tehát a félelem, mint a szimuláció oka szerepel, ezért lehet a két ítélet aequivalenter egybehangzó. A fellebbviteli fok a színlelés címén I. fokú ítéletet hozott, mivel az ítélet percímét újnak tekintette. A Signatura szerint azonban ez az ítélet az I. fokú bíróságéval egybehangzó volt, holott az a semmisséget kényszer és félelem címén mondta ki.

#### **k) Coram Pasquazi, 1958. IV. 15.**

Egy másik esetben a Rota 1956. II. 26-án mondta ki egy házasság semmisségét Mattioli elnökletével a férfi teljes színlelése címén<sup>65</sup>. Ez lényegileg egybehangzó volt a Rota Felici vezette turnusának 1955. VI. 14-ei ítéletével, mely a férfi tiszteletből fakadó félelmének alapján döntött a semmisség mellett. Tehát itt is a félelem volt a szimuláció oka. Az alperes ezek után a semmisség revízióját kérte. A Pasquazi vezette turnus azonban 1958. IV. 15-én elutasította a perújrafelvételi kérelmet az egybehangzó ítéletek miatt, és azokat végrehajtanak nyilvánította.

### **B) PÉLDÁK NEM EGYBEHANGZÓ ÍTÉLETEKRE**

#### **a) Signatura Apostolica, 1971. II. 10.**<sup>66</sup>

A férj azzal vádolta az alperesnőt, hogy úgy lépett vele házasságra, hogy éppen kapcsolata volt egy másik férfival is, melyet a házasság alatt is folytatott. A semmisségi kérelmet teljes vagy részleges szimuláció alapján (a nő kizárta a hűséget és/vagy a felbonthatatlanságot), és a nő szülei iránt való tiszteletből fakadó félelme alapján nyújtották be. Az I. fok jóváhagyta a félelem percímén a semmisséget. II. fokon a Rota jóváhagyta a hűség kizárását, nem találván elegendő alapot a félelemre. A Rota ezután úgy döntött, hogy a két ítélet egybehangzó és végrehajtották a semmisségi ítéletet.

A Signaturához azért került az ügy, hogy érje el a kánoni végrehajtás olasz civiljogi következményeit. A Signatura azonban megakadályozta a Rota döntésének végrehajtását mondván, hogy az I. és a II. fokú ítélet nem egybehangzó azért, mert az egyik a félelmen, a másik a hűség kizárásán alapult. Érvelésében a Signatura kifejtette, hogy az egybehangzóság célja bizonyítani az igazságot: végső soron (terminative) a tárgy vagy a jog igazságát az adott kérdésben, és közvetlenül (immediate) a kérelem címének vagy alapjának (tituli seu rationis petendi) az igazságát, melyen a kérdéses jog nyugszik. A semmisség igazsága nem választható külön a (jog)cím igazságától, melyen a semmisség nyugszik.

Az érvelés folytatása szerint a kérelem alapjai nem egybehangzóak. Az I. fok nem talált bizonyítékot a szimulációra, a II. fok pedig a félelemre. Ezért, mivel a két ítélet más alapokon nyugszik, ezek nem bizonyítják végrehajthatóan a semmisséget. Sőt még a tények sem ugyanazok. Ha a tények II. fokon szintén a félelem alapján vezettek semmisséghez, bár azt a percímet elejtették és előnyben

---

sententiarum conformitatem in casu ad effectus can. 1987 et appellationem me non interponere. Die 12 ianuarii 1947”.

<sup>65</sup> *SRR Dec* 48 (1956) 179-191.

<sup>66</sup> *Periodica* 60 (1971) 315-319.

részesítették a szimuláció percímét a bizonyítékok túlsúlya alapján, talán az *aequivalens egybehangzóság* fogalma érvényes lett volna rá. A *Signatura* érvelése szerint azonban az I. fok úgy találta, hogy a tények a félelmet bizonyították és nem a színlelést, a II. fok szerint pedig a színlelést és nem a félelmet. Még ha valaki azt állítaná is, hogy a félelem provokálta a szimulációt, nem ugyanazok a tények szólnak a félelem, mint a színlelés mellett.

Végül a *Signatura* a *Provida Mater* 218. cikkely 2. §-ra hivatkozott, amely úgy definiálta az ügyet „ugyanazon házassági esetnek”, hogy ugyanazon házasságról van szó ugyanazon semmisségi alappal. Ezért két egybehangzó ítélet kivétel nélkül megköveteli ugyanazon személyeket, ugyanazt a kérelmet és a kérelem ugyanazon alapjait. Ezzel a *Signatura* egyenlővé tette a semmisségi alapot (*caput nullitatis*) a jogcímmel (*causa petendi*).

### b) *Coram Pinto*, 1971. III. 17.<sup>67</sup>

I. fokú jóváhagyó ítélet született kényszer és félelem alapján a házasság semmisségéről. Ugyanakkor elvetették a teljes és a részleges színlelés percímét. A II. fok elutasította a kényszer és félelmet. III. fokon a *Rota* a semmisség mellett döntött teljes szimuláció alapján, ugyanakkor nem találták bizonyítottnak a kényszer és félelmet.

*Pinto* turnusa először is elvetette, hogy az ítéletek egybehangzósága fennáll két semmisséget jóváhagyó ítélet esetén általános értelemben. *Pinto* felidézte *Cappello* érvelését az 1903. és 1987. kánonokra hivatkozva, miszerint ha az alapok különböznek, két semmisségi ítéletet nem lehet egybehangzónak tekinteni. *Pinto* azonosította a semmisség alapjait a jogcímmel, amely közelebből meghatározza az eljárást. Az alapok megváltoztatása nem csupán az eljárás indítékának vagy az érvelésnek a megváltoztatása, hanem a kereset és az ítélet tárgyának megváltoztatása is.

Másodsorban *Pinto* ezzel elvetette az ügyvéd érvelését, hogy fennáll az egybehangzóság abban a tényben, hogy mindkét alap (kényszer és félelem, ill. színlelés) magába foglalja a beleegyezés hiányosságát. *Pinto* szerint annyi hiányossága van a beleegyezésnek, amennyi alapja van a semmisségnek a jogban, és mindegyik egy független jogcímet és önálló keresetet képez. Jelen esetben azt mondani, hogy a beleegyezés kényszer hatására született, ill. hogy szimulált volt, ellentmondás lenne.

Harmadrészt *Pinto* az *aequivalens egybehangzóságot* úgy értelmezte, hogy az a tények azonosságán nyugszik, és nem az alapok különbözőségén. Teljesen nem utasította el ennek lehetőségét, de megpróbálta tisztázni, hogy a tény azonossága magába kell, hogy foglaljon egy jogilag jellemző tényt. Pl. a nyomás vagy a kényszer lehet az ügyben bizonyított körülmény, de ahhoz, hogy jogi tényállás (kényszer és félelem) legyen, a nyomás teljes egészében meg kell, hogy egyezzen a semmissé tevő kényszer és félelem kánoni definíciójával (súlyos, külső, igazságtalan). Ha az egyik bíróság a kényszert a kényszer és félelem érvénytelenségi tényállásának találja, míg a másik önmagában nem találja az érvénytelenséghez elegendőnek (nem súlyos, igazságtalan vagy külső), hanem csupán a

<sup>67</sup> *Periodica* 62 (1973) 225-231.



beleegyezés színlelése indítékának, akkor a két ítéletben elfogadott tényállás nem kezelhető ugyanazon jogi tényként. Viszont ha mindkét ítéletet ugyanazon jogi tény bizonyítéka teszi elfogadhatóvá, akkor még ha az egyik ítélet kényszer és félelem, a másik pedig szimuláció alapján mondta ki a semmisséget, az ítéletek aequivalenter egybehangzók lesznek: „különbség csak a felhozott jogi normákban van, nem a jogcímekben”<sup>68</sup>.

Végülis Pinto szerint ebben az ügyben sem formális, sem aequivalens egybehangzóság nem állt fenn. Az I. fok a kényszert kényszer és félelem jogi tényeként kezelte, míg a III. fok nem. De az érvelés lényeges annyiból, hogy legalább megengedi az aequivalens egybehangzóság fogalmát. De a fogalmat sokkal nehezebben alkalmazza, mint más rotai döntvények joggyakorlata. Pinto lábjegyzetben kommentálja a Rota joggyakorlatát az aequivalens egybehangzóság kérdésében:

a) Némely döntések aequivalens egybehangzóságról beszélnek, ha a házasság semmisségének ugyan különböző alapjai vannak, de megegyeznek a jogi tényben, melynek alapján a házasság semmisségét kimondják. Megjegyzendő annak szükségessége, hogy a két ítélet megegyezzen a jogi tényben. Ha pl. félelem kérdésében az egyik érvénytelenítőnek találja a félelmet, a másik ítélet azonban nem, akkor nem áll fenn egybehangzóság. Megegyeznek viszont a jogi tények, ha pl. az egyik ítélet semmisnek nyilvánítja a házasságot kényszer és félelem, a másik pedig szimuláció miatt (bár a kényszer és félelem mértékét szintén elégségesnek találná az érvénytelenséghez). Itt a különbség csak a megnevezett jogi normákban van, nem a jogcímeiben, ezért az ítéletek egybehangzók.

b) Más ítéletek fenntartják, hogy két ítélet egybehangzó, ha ugyanazon tényeken alapulnak, és az egyik pl. teljes színlelés, a másik pedig a felbonthatatlanság vagy a hűség kizárása alapján mondja ki a semmisséget.

c) Aequipollenter egybehangzók az ítéletek, ahol különböző jogcímek alapján járnak el, de mindkét ítélet ugyanazon tényeken és bizonyítékokon alapszik.<sup>69</sup>

### III. A HATÁLYOS CIC ELŐÍRÁSAI ÉS EZEK ÉRTELMEZÉSE

#### 1. Az új Codex és a korábbi jogszabályok összehasonlítása

XIV. Benedek pápa vezette be a „penitus conformes” (=teljesen egybehangzó) ítéletek fogalmát a Dei Miseratione kezdetű apostoli konstitúciójával (1741. november 3.), mikor megalkotta a kötelékvédő funkcióját, akinek kötelessége az I. fokú, a házasság semmisségét kimondó ítélet ellen fellebbezni. A fellebbviteli fok kötelékvédőjének pedig megengedte, hogy lelkiismerete szerint fellebbezzon a semmisséget kimondó két egybehangzó ítélet ellen. Ezek változatlanul megma-

<sup>68</sup> *Periodica* 62 (1973) 229: „Diversitas tantummodo habetur quoad normam iuridicam invocatam, non vero quoad causa petendi, et ideo sententiae conformes sunt.”

<sup>69</sup> *Periodica* 62 (1973) 231.

radtak a 17CIC 1986.<sup>70</sup> és 1987. (ld. fent 14. lábjegyzet) kánonjaiban, amelyek megismétlik a fent említett kötelezettséget és lehetőséget. A Provida Mater instrukció<sup>71</sup> 229. cikkely 2. §-a (ld. fent 34. lábjegyzet) elismeri a III. fokú bíróság kötelékvédőjének jogát, hogy lelkiismeretből visszautasítsa azt a fellebbezést, melyet esetleg a II. fok kötelékvédője benyújtott. A kötelékvédő számára a 17CIC 1986. kánonja, és a Provida Mater 212. cikkely 2. §-a (ld. fent 35. lábjegyzet) előírja a fellebbezést az első semmisséget kimondó ítélet ellen. Manuel Jesús Arroba Conde szerint<sup>72</sup> ez ellentmondásban van XII. Piusz azon kijelentésével, miszerint tévedés az a felfogás, hogy a kötelékvédő, függetlenül a bizonyítások eredményeitől, mindig a házasság érvényességére kell, hogy következtessen<sup>73</sup>. A *Causas Matrimoniales motu proprio*<sup>74</sup> csak azért, hogy az I. fok kötelékvédőjének kötelező fellebbezését fenntartsa<sup>75</sup>, bevezeti az első semmisséget kimondó ítéletet jóváhagyó határozat lehetőségét<sup>76</sup>. Ahhoz, hogy a fellebbviteli fok ilyet kibocsáthasson, szüksége van a II. fok kötelékvédőjének észrevételeire. A részleges törvényhozás<sup>77</sup> azonban lehetővé teszi, hogy a püspöki konferencia felfüggeszse az első jóváhagyó ítélet elleni fellebbezés kötelezettségét, így az végrehajthatóvá válik<sup>78</sup>. A hatályos CIC szerint a kötelékvédő eldöntheti, hogy fellebbez vagy nem, hiszen hivatalból köteles előterjeszteni és kifejtteni mindazt, amit a semmisség vagy a felbontás ellen ésszerűen fel lehet hozni<sup>79</sup>. Eszerint

<sup>70</sup> Can. 1986. – A prima sententia, quae matrimonii nullitatem declaraverit, vinculi defensor, intra legitimum tempus, ad superius tribunal provocare debet; et si negligat officium suum implere, compellatur auctoritate iudicis.

<sup>71</sup> SCSacr, Instr. *Provida Mater*, 1936. VIII. 15: *AAS* 28 (1936) 313-361.

<sup>72</sup> ARROBA CONDE, M. J., *Verità e principio della doppia sentenza conforme*, in *Verità e definitività della sentenza canonica* (Studi Giuridici 46), Città del Vaticano 1997, 65: „Inoltre, l’obbligo assoluto di appellare la prima sentenza affermativa, imposto dal codice precedente (c. 1986) e dalla Provida Mater (art. 212, par. 2) al difensore del vincolo, risultava contraddittorio con il successivo magistero di Pio XII, il quale dichiarava erronea l’idea che il difensore del vincolo dovesse concludere sempre, ed indipendentemente dai risultati probatori, per la validità del matrimonio.”

<sup>73</sup> Pius, XII, *Discorso alla Rota Romana*, 1944. X. 2: *AAS* 36 (1944) 281ss.

<sup>74</sup> Paulus, VI, *MP Causas Matrimoniales*, 1971. III. 28: *AAS* 63 (1971) 441-446.

<sup>75</sup> No. 8. § 1.

<sup>76</sup> No. 8. § 3.

<sup>77</sup> CONSPUBLICCLNEG, *Novus modus procedendi in causis nullitatis matrimonii approbatur pro Statibus Foederatis Americae Septemtrionalis* 1970. IV. 28, in OCHOA, X., *Leges Ecclesiae post codicem iuris canonici editae*, IV, Roma 1974, no. 3848.

<sup>78</sup> ARROBA CONDE, *Verità e principio* 65: „A livello universale, il motu proprio *Causas Matrimoniales* segna un’evoluzione paradossale in quanto, pur mantenendo l’appello obbligatorio del difensore del vincolo del tribunale di primo grado (n. 8, par. 1), introdusse la possibilità del decreto di ratifica della prima sentenza pro nullitate (n. 8, par. 3); prima di emanare tale decreto il tribunale di appello doveva ricevere le osservazioni del difensore del vincolo del secondo grado, ma si lasciava alla discrezionalità del tribunale ascoltare o meno le parti private. Invece a livello di legislazione particolare le *Norme per gli Usa* avevano previsto che in qualche caso eccezionale, il difensore del vincolo ed il suo ordinario, potessero richiedere alla conferenza episcopale la dispensa dall’obbligo di appellare la prima sentenza affermativa, che poteva così diventare esecutiva.”

<sup>79</sup> Can. 1432. – Ad causas, in quibus agitur de nullitate sacrae ordinationis aut de nullitate vel solutione matrimonii, constituatur in dioecesi defensor vinculi, qui officio tenetur proponendi



csak ésszerűség esetén kell fellebbeznie. Viszont továbbra is szükséges két egybehangzó, jóváhagyó ítélet egy esetleges új házasságkötéshez (kivéve okirati eljárás esetén, ahol az első jóváhagyó ítélet fellebbezés nélkül végrehajtható).

A Signatura Apostolica 1971-ben kiadott egy határozatot az ítéletek aequivalens egybehangzósága ellen. Ezt kommentálva Robleda elveti, hogy két ítélet egybehangzó lehet, ha a kérelem jogcímei különböznek<sup>80</sup>. A tények azonossága nem elegendő. Kifejti, hogy a különböző semmisségi alapok különböző tényekre alapozódnak. Ez hasonlít Pinto distinkciójához az egyszerű és a jogi tények között, ahol az utóbbi előfeltételezi, hogy a tény megfelel a norma definíciójának ahhoz, hogy semmisítő hatása legyen – innen van a caput nullitatis fogalma.

Robleda felhívja a figyelmet a Kódexmagyarázó Bizottság szándékára, mely jobban ki akarta fejteni, hogy az ügy befejezetté válik két olyan egybehangzó ítélet esetén, amelyekben az egybehangzóság fennáll az azonos kérelmek és a kérelmek azonos alapjai (jogcímei) között. Az új CIC-ben tehát ugyanaz marad a kérdés, mint a 17CIC-ben: házassági ügyekben egyenlőségelet tesz-e a jog a semmisségi alap és a jogcím között?

A J. M. Pinto által megkülönböztetett 3 fajta egybehangzóság (ld. 70. oldal) közül J. J. Cuneo szerint az első a leggyakoribb<sup>81</sup>. Cuneo a Signatura 1971. febr. 10-ei döntését (ld. 70-71. oldal) úgy értelmezi, hogy a Signatura ugyanannak nyilvánította a semmisség alapját (caput nullitatis) és a jogcímet (causa petendi)<sup>82</sup>. Ezt támasztja alá a Signatura nyilatkozata, miszerint akkor van szó egyazon esetről, ha az ítélet ugyanarra a dologra, ugyanazon felek között, ugyanazon a jogcímen vonatkozik. (vö. 1641. k. 1. § – ld. fent 11. lábjegyzet)<sup>83</sup>.

Az 1641. k. sokkal kifejezőbb, mint jogelődje, az 1917-es CIC 1902. kánonja. Míg az utóbbi nem részletezi, hogyan egybehangzó két ítélet, melyekről a dolog ítéltté válása kapcsán beszél<sup>84</sup>, az 1641. k. kimondja, hogy ugyanazok közt a felek közt, ugyanarról a kérdésről, ugyanazon jogcím alapján született két egybehangzó ítéletről van szó (ld. fent 11. lábjegyzet). Ezt így nem foglalta magába a 17CIC 1902. k., de a kánonjogászok ezt azelőtt is így magyarázták (pl. Lega bíboros).

Bár az 1641. k. általában beszél a perekről, egy a Lawrence Wrenn kommentárjában található példa alapján a semmisségi alap megegyezik a jogcímmel:

Meg kell jegyeznünk – írja –, hogy mind az ügyet, mind az alapot meg kell, hogy erősítse a II. fok. Ezért ha mindkét bíróság érvénytelennek nyilvánítja a beleegyezést, de az I. fok ezt az egyik fél kiskorúsága alapján teszi, a II. fok

et exponendi omnia quae rationabiliter adduci possint adversus nullitatem vel solutionem.

<sup>80</sup> ROBLEDA, O., *Decisiones quaerundam Supr. Tribunalis Signaturae Apostolicae commentarius*, in *Periodica* 61 (1972) 102-104.

<sup>81</sup> CUNEO, *Towards Understanding* 581-595.

<sup>82</sup> CUNEO, *Towards Understanding* 589.

<sup>83</sup> SIGNAP, *Declaratio de foro competenti in causa nullitatis matrimonii, post sententiam negativam in prima instantia latam 1989. VI. 3*, in *AAS* 81 (1989) 988-990.

<sup>84</sup> Can. 1902. – Res iudicata habetur: 1.º Duplici sententia conformi.

pedig azon az alapon, hogy a szerződést nem írták alá, akkor itt nincs két egybehangzó ítélet<sup>85</sup>.

Érdemes felfigyelni rá, hogy Wrenn itt egy szerződést hoz példának, de nem házassági szerződést. Ismét idézhetjük Egan distinkcióját, miszerint egy olyan szerződés két személy között, mely csak az érintett feleket kötelezi, ún. személyi ügy. Az ilyen ügyek ítéleteinek egybehangzóságához szükséges, hogy mindkét ítéletben megegyezzen mind a *causa petendi proxima*, mind a *causa petendi remota*. Azokat az ügyeket, amelyeknek egyetemesen kötelező jogi hatásuk van, dologi ügyeknek (*causa realis*) nevezzük (a házassági szerződés pl. a közjóra vonatkozik, az Egyház egyetemes jogi rendjére). Ezekben az ügyekben a jogászok gyakorlata megengedi az általános kérelmeket, ahol az ítéletek egybehangzóságához nem szükséges a *causa petendi remota*-k megegyezése.

Az CIC 1643. (Id. fent 12. lábjegyzet) és 1644.<sup>86</sup> kánonjai megismétlik a 17CIC 1903. kánonját<sup>87</sup>, miszerint a személyek állapotáról szóló ügyek sosem válnak ítélt dologgá (*res iudicata*). Két egybehangzó ítélet után a fellebbezés csak új és komoly bizonyítékok és érvek alapján engedélyezett. Az új Codex kimondja továbbá, hogy egy ilyen fellebbezés nem függeszti fel az ítélet végrehajtását, hacsak a jog vagy a fellebbviteli bíróság azt el nem rendeli. Az 1684. k.<sup>88</sup> kifejezetten megerősíti az egybehangzó ítéletek jogi hatását házassági esetekben. Egy második ítélet, amely megerősíti a házasság semmisségét, alapja a felek azon jogának, hogy új házasságot kössenek. Ha a II. fok nem új ítéletet, csak jóváhagyó határozatot hoz is, a hatás ugyanez. A kánon nem beszél egybehangzó, csak a semmisséget megerősítő ítéletekről. Bár feltételezhetjük, hogy a

<sup>85</sup> WRENN, L. in *The Code of Canon Law: A Text and Commentary*, ed. CORIDEN, J. A. – GREEN, T. J. – HEINTSCHEL, D. E., New York / Mahwah 1985, 1003: „[...] it must be noted that both the matter and the grounds must be conformed in the second instance. If, therefore, both courts declare a contract invalid, but the first court does it on the grounds that one of the parties was a minor and the second court on the grounds that the contract was not signed, then there is not really a double conforming sentence.”

<sup>86</sup> Can. 1644. – § 1. Si duplex sententia conformis in causa de statu personarum prolata sit, potest quovis tempore ad tribunal appellationis provocari, novis iisque gravibus probationibus vel argumentis intra peremptorium terminum triginta dierum a proposita impugnatione allatis. Tribunal autem appellationis intra mensem ab exhibitis novis probationibus et argumentis debet decreto statuere utrum nova causae propositio admitti debeat necne.

§ 2. Provocatio ad superius tribunal ut nova causae propositio obtineatur, executionem sententiae non suspendit, nisi aut lex aliter caveat aut tribunal appellationis ad normam Can. 1650, § 3 suspensionem iubeat.

<sup>87</sup> Can. 1903. – Nunquam transeunt in rem iudicatam causae de statu personarum; sed ex duplici sententia conformi in his causis consequitur, ut ulterior propositio non debeat admitti, nisi novis prolatis iisdemque gravibus argumentis vel documentis.

Can. 1989. – Cum sententiae in causis matrimonialibus nunquam transeunt in rem iudicatam, causae ipsae, si nova argumenta praesto sint, retractari semper poterunt, firmo praescripto Can. 1903.

<sup>88</sup> Can. 1684. – § 1. Postquam sententia, quae matrimonii nullitatem primum declaravit, in gradu appellationis confirmata est vel decreto vel altera sententia, ii, quorum matrimonium declaratum est nullum, possunt novas nuptias contrahere statim ac decretum vel altera sententia ipsis notificata est, nisi vetito ipsi sententiae aut decreto apposito vel ab Ordinario loci statuto id prohibeatur.



megerősítő ítéletek kell, hogy ugyanakkor egybehangzók is legyenek, és hogy az egybehangzó ítéletek meg kell, hogy egyezzenek a jogcímben, az új Codex itt kifejezetten nem követeli meg a semmisségi alapok egybehangzóságát ahhoz, hogy az ítéletek megerősítők (egybehangzók) legyenek, és így a feleknek jogában álljon új házasságot kötni.

Az 1677. k.<sup>89</sup> kifejezetten előírja, hogy házassági esetekben a perfelvétel során felmerülő kérdések ne csak arra irányuljanak, hogy bebizonyosodik-e a házasság semmissége, hanem arra is, hogy mely alap(ok)on kérdőjelezzék meg az érvényességét. A Codex-revideáló Bizottság ülésén néhány konzultor javasolta, hogy a perkérdés megfogalmazásának csak a semmisségre kelljen vonatkoznia, az alapok meghatározása nélkül. Azért, hogy a bíró meghatározhassa a jogalapot az eljárás befejezése előtt, vagy hozzáadhasson továbbiakat, vagy megváltoztathassa azokat az eljárás alatt. (Úgy tűnik, hogy ez a felvetés reflektált arra az ötletre, hogy a semmisségi alapokat ne annyira a kereset vitapontjai tárgyának tekintsék, mint inkább a semmisség érveinek és bizonyítékainak.) Más konzultorok ragaszkodtak ahhoz, hogy az alapok bele kell, hogy legyenek foglalva a vita megfogalmazásába ahhoz, hogy legyen hatásuk az ügyben. (Ez pedig arra látszik reflektálni, hogy házassági ügyekben az alapok lényegi, konstitutív részei a vitapontok tárgyának, és hogy senki sem választhatja szét a bizonyítékokat és tényeket azoktól a jogi normáktól, melyek a házasságot semmissé tevő sajátos tények kritériumait definiálják.) A bizottság ezért úgy terjesztette elő a szöveget, ahogy most a Codex-ben találjuk, azaz hogy megköveteli az alapok megállapítását a vitapontok megfogalmazásakor<sup>90</sup>. A végső szöveg ugyanazon követelményeket támasztja, mint a Provida Mater 88. cikkelye<sup>91</sup>. Ez a kánon ellentmond Egan azon nézetének, melyben megkülönbözteti a causa petendi proxima-t és a causa petendi remota-t (ld. 74-75. oldal).

A CIC 1611. kánonja<sup>92</sup> megismétli a 17CIC 1873. k. 1. §-át (ld. fent 18. lábjegyzet), miszerint az eljárásokban általában az ítélet kell, hogy definiálja a vitapontokat, és minden pontra megfelelő választ adva<sup>93</sup> el kell, hogy döntse a bíróság előtt tárgyalta vitát. Minthogy az 1677. k. (ld. fent 89. lábjegyzet) előírja, hogy házassági ügyekben a vitapontok tartalmazzák a semmisségi alapot, úgy tűnik, hogy az ítélet válasza kell, hogy vonatkozzon az összes alapra. De az nincs kifejezetten megállapítva, hogy mindkét ítélet ugyanazt a választ kell, hogy adja ugyanazon alapokra ahhoz, hogy az ítéletek egybehangzók legyenek.

Az ítéletek egybehangzósága McGrath szerint viszont azt jelentené, hogy a II. fok ugyanarra a kérdésre, és ugyanazon módon kell, hogy válaszoljon, mint

<sup>89</sup> Can. 1677. § 3. Formula dubii non tantum quaerit an constet de nullitate matrimonii in casu, sed determinare etiam debet quo capite vel quibus capitibus nuptiarum validitas impugnetur.

<sup>90</sup> Ld. *Communicationes* 11 (1979) 261-262.

<sup>91</sup> „Art. 88. – Contestatio fit per dubii concordationem coram praeside et semper discutiendum erit dubium: an constet de matrimonii nullitate, ob caput vel capita recensita, in casu.”

<sup>92</sup> Can. 1611. – Sententia debet: 1° definire controversiam coram tribunali agitatam, data singulis dubiis congrua responsione.

<sup>93</sup> uo.

az I. fok<sup>94</sup>. Állítását az 1682. k. 2. §-ával támasztja alá, mely kimondja, hogy ha az I. fokú ítélet a házasság érvénytelenségét mondta ki, a fellebbviteli bíróság a kötelékvdő észrevételeinek és a felek esetleges megjegyzéseinek megfontolása után, határozatban vagy azonnal erősítse meg az ítéletet, vagy bocsássa az ügyet új fokon rendes vizsgálatra<sup>95</sup>.

Ha más módon adná meg a válaszát, az nem megerősítése lenne az első fokú ítéletnek, hiszen különböző semmisségi címek nem adnak választ ugyanarra a kérdésre. Ha II. fokon a bírák teljesen újnak tekintik az alapot, ítélezhetnek róla, de csak I. fokon (vö. 1683. k.<sup>96</sup>). Nem elegendő tehát azt mondaniuk: mi is azt állapítottuk meg, hogy a házasság semmis, tehát az ítéletünk egybehangzó az I. fokúval.

Joaquín Llobell véleménye szerint a CIC nem változtatta meg a *Provida Mater* tartalmát, mikor az egybehangzósághoz megköveteli, hogy ugyanazon felek közt, ugyanabban a dologban, és ugyanazon jogcím alapján szülessen a két ítélet. Llobell szerint a jogcímet a semmisség alapjával kell azonosítanunk. Amellett érvel, hogy a kérdést világosan pontosítani kell a perfelvételkor. Ezt erősíti meg az is, hogy a Rota semmisnek nyilvánított olyan ítéleteket, melyek a perfelvétel során figyelembe nem vett alapokon nyugszanak. Llobell elismeri, hogy a Rota időnként megerősít olyan döntéseket is, melyek az alsóbb fokú ítélet alapjától különböző alapokon nyugszanak. De aggódik emiatt a gyakorlat miatt, mely könnyen félreértés és zavar forrása lehet az egyházi bíráskodásban. Ezellen azzal érvel, hogy szükséges az ítéletek indoklásának egybehangzósága is ép-pűgy, mint a rendelkező részeké. Végülis nem ért egyet a rotai gyakorlattal: szerinte az igazi bizonytalanság a Rota azon döntései körül van, melyek megerősítik a lehetőségét annak, hogy eltérő alapokon nyugvó ítéletek egyenértékűleg egybehangzók legyenek, holott ez nem vezethető le az aktuális kánonjogi normákból<sup>97</sup>.

Cuneo-t elsősorban az a kérdés foglalkoztatja, hogy egybehangzónak nevezhető-e két ítélet, melyek az 1095. k. két különböző alapján nyugszanak. Szerinte az új CIC sokkal körülíróbban határozza meg az 1641. kánonban (ld. fent 11. lábjegyzet) az egybehangzóság feltételeit, mint a 17CIC, de nem változtat azokon. Az új CIC kifejezetten megkívánja, hogy a perfelvétel foglalja magába a semmisség alapjait, és ha azok megváltoznak a fellebbviteli fokon, akkor annak döntése I. fokúnak számít (ld. 1683. k. – fent 96. lábjegyzet). Mindezek a kánonok nem változtatnak a *Provida Mater* követelményein<sup>98</sup>. Szerinte a kérdésre

<sup>94</sup> MCGRATH, *Conformity* 16: „Conformity of sentence thus seems to imply that second instance must answer the same question as first instance and in the same way.”

<sup>95</sup> Can. 1682. § 2. Si sententia pro matrimonii nullitate prolata sit in primo iudicii gradu, tribunal appellationis, perpensis animadversionibus defensoris vinculi et, si quae sint, etiam partium, suo decreto vel decisionem continenter confirmet vel ad ordinarium examen novi gradus causam admittat.

<sup>96</sup> Can. 1683. – Si in gradu appellationis novum nullitatis matrimonii caput afferatur, tribunal potest, tamquam in prima instantia, illud admittere et de eo iudicare.

<sup>97</sup> LLOBELL, J., *Note sulla congruenza e la conformità delle sentenze di nullità del matrimonio*, in *Ius Ecclesiae* 2 (1990) 564.

<sup>98</sup> CUNEO, *Towards Understanding* 598.



nem lehet egyszerű igen/nem feleletet adni, minden eset különböző. Biztos benne, hogy a Rota azokat az eseteket is nagyon alaposan kivizsgálta, ahol különböző alapokon hozott ítéleteket nyilvánított egybehangzónak. Hasonló a véleménye Serrano-nak is.

Pieronak és Llobell véleményével ellentétben McGrath Cuneo-nak és Serrano-nak ad igazat abban, hogy a felvetett problémák ellenére a Rota döntései iránymutatóak. Szerinte bármely fellebbviteli bíróság hozhat egybehangzó ítéleteket feltéve, hogy kifejti, miért nyugszik a döntése eltérő alapokon. Nem elég azt állítani, hogy két ítélet egybehangzó, hanem a II. fokú bíróság formális ítéletet kell, hogy hozzon, nemcsak egy rövid döntést vagy jóváhagyást. Sőt az 1677. k. 3. § alapján (ld. fent 89. lábjegyzet) a jogcímet, melynek alapján a fellebbviteli bíróság a semmisséget kimondja, bele kell foglalni a perkérdésbe. Ha pedig ez változik, az 1683. k. szerint (ld. fent 96. lábjegyzet) a fellebbviteli bíróság I. fokú ítéletet hozhat az ügyben. Nincs egyetemes és kimerítő lista arról, hogy mely ítéletek lehetnek egybehangzók. A rotai gyakorlat alapján McGrath mégis felsorol néhány példát, mely esetekben a különböző fokú ítéletek egybehangzók lehetnek, ha a jogcímek ugyanazon jogi tényeken alapulnak:

- teljes színlelés és súlyos félelem
- teljes és részleges színlelés
- feltételes beleegyezés és részleges színlelés
- teljes színlelés és az ítélőképesség súlyos hiánya<sup>99</sup>.

Cuneo azt állítja, hogy ugyanazon tények egynél több semmisségi alapot is szolgáltathatnak<sup>100</sup>. R. C. Bauhoff és A. Mendonça osztoznak Cuneo és Serrano véleményében, mikor az impotencia (1084. k. 1. §<sup>101</sup>) és a házasságkötésre való képtelenség (1095. k. 2-3. – ld. fent 29. lábjegyzet) (különösképpen a házasság lényegi kötelezettségeinek elfogadására való képtelenség) alapján hozott semmisségi ítéleteket egybehangzónak tartják. Állításuk szerint az ítéletek lényegi egybehangzósága az ügy összes cselekményének fényében vizsgálandó. Azt is meg kell vizsgálni, hogy a két ítélet teljesen ugyanazokon a tényeken és bizonyítékokon nyugszik-e. Véleményüket azzal indokolják, hogy a két fenti jogcím ezeknek megfelelhet<sup>102</sup>.

A CIC 1639. kánonja<sup>103</sup> megtiltja az általános eljárásokban új jogcím bevezetését a fellebbviteli fórumon. Viszont megengedi új érvek és bizonyítékok bevezetését. Ez megfelel a 17CIC 1891. kánonjának (ld. fent 31. lábjegyzet). Az új Codex azonban kifejti, hogyan képez kivételt az általános eljárások alól a házassági ügy. Az 1683. k. (ld. fent 96. lábjegyzet) szerint ha a fellebbviteli

<sup>99</sup> MCGRATH, *Conformity* 20.

<sup>100</sup> MCGRATH, *Conformity* 22.

<sup>101</sup> Can. 1084. – § 1. Impotentia coeundi antecedens et perpetua, sive ex parte viri sive ex parte mulieris, sive absoluta sive relativa, matrimonium ex ipsa eius natura dirimit.

<sup>102</sup> BAUHOFF, R. C. – MENDONÇA, A., *Psychic impotence*, in *Studia Canonica* 24 (1990) 326.

<sup>103</sup> Can. 1639. – § 1. Salvo praescripto Can. 1683, in gradu appellationis non potest admitti nova petendí causa, ne per modum quidem utilis cumulationis; ideoque litis contestatio in eo tantum versari potest, ut prior sententia vel confirmetur vel reformetur sive ex toto sive ex parte.

fokon új semmisségi alap kerül elő, a bíróság első fokon ítéelkezhet róla. Cuneo szerint itt újból úgy tűnik, hogy a törvényhozó a semmisségi alapot házassági ügyekben a vita tárgya részének tekinti, így az alapok megváltoztatása megváltoztatná a keresetet, és megkövetelné, hogy ismételjék meg a formaságokat, mintha az ügy visszaminősülne I. fokúra<sup>104</sup>. Az I. fokú ítéletet pedig megint meg kell, hogy erősítse a fellebbviteli fok ahhoz, hogy végrehajtható legyen, azaz a felek újra házasodhassanak. Ez a kánon tehát megismétli a Provida Mater vonatkozó előírásait.

Tehát az új Codex valójában nem változtatja meg a régi előírásait. Az 1643. k. jobban kifejti az egybehangzóság kritériumait, mint a 17CIC, de nem módosítja azokat. A CIC kifejezetten megköveteli, hogy a semmisségi alapok legyenek belefoglalva a perfelvételbe, és ha a fellebbviteli fokon az alapok megváltoznak, újból csak I. fokú ítélet születhet. Ezek a kánonok nem változtatnak a Provida Mater követelményein.

## 2. A formális, az *aequivalens* és a lényegi egybehangzóság

A Rota megerősítette Jacques Vernay megjegyzéseit egy 1987. febr. 26-ai (és július 21-én nyilvánosságra hozott) határozatával abban a kérdésben, hogy egyenlőség áll fenn az I. fokon a beleegyezés teljes színlelése a feleség részéről címen hozott semmisséget kimondó ítélet, és a II. fokú ítélet között, mely mindkét fél ítélőképességének hiánya következtében fennálló alkalmatlanságukon alapult. A Rota határozatának elején leszögezi: ahhoz, hogy fennálljon két ítélet egybehangzósága, a mi joggyakorlatunk nem követeli meg, hogy az ugyanabban az ügyben hozott két ítélet formálisan egybehangzó legyen, de azt igen, hogy lényegileg és *aequivalenter* egybehangzók legyenek<sup>105</sup>. Ezeket a kifejezéseket a Rota a következőképp definiálta:

A formális egybehangzóság azt jelenti, hogy a két ítélet a rendelkező részben megállapítja a házasság semmisségét ugyanazon felek között, ugyanazon megnevezett okból, azaz ugyanazon semmisségi címen.

*Aequivalens* egybehangzóság esetén a két ítélet, bár ugyanazon jogi alapon nyugszanak, különböző jogcímenek mondják ki a semmisséget.

Lényegi egybehangzóság, ill. az ítéletek *aequivalenciája* esetén kifejezetten ugyanazon jogi tények teszik konkrétan érvénytelenné a házasságot, noha különböző normák alá tartoznak; vagy ugyanazok a tények és bizonyítékok, melyeken a két ítélet nyugszik<sup>106</sup>.

<sup>104</sup> CUNEO, *Towards Understanding* 598: „Once again it seems that the legislator considers the ground of nullity in marriage cases to be part of the object of controversy, so that a change in grounds would change the action and require the repetition of formalities as if the case were back first instance.”

<sup>105</sup> CANTAN, A., *Un récent décret de la Rote romaine au sujet de la conformité des chefs de nullité d'Incapacité et de simulation* in *L'Année Canonique* 30 (1987) 135: „[...] pour obtenir une double sentence conforme, la jurisprudence de notre For ne requiert pas que les deux sentences portées dans la même cause, soient formellement conformes, mais elle exige qu'elles soient substantiellement ou équivalement conformes” (n° 8).

<sup>106</sup> CANTAN, *Un récent décret* 135: „[...] sont en effet, „formellement conformes”, deux



Tehát két ítélet egybehangzóságához a Rota szerint elegendő, ha a tények, bizonyítékok, jogi alapok megegyeznek, nem kell, hogy a semmisség jogcímei is azonosak legyenek.

Provost szerint két iskola létezik<sup>107</sup>. Az egyik szerint szükséges az ítéletek formái egybehangzósága. Szerintük a kérelem alapja azonos a semmisségi alappal, és a két jóváhagyó ítélet ugyanazon az alapon kell, hogy nyugodjon. A másik iskola szerint elegendő az aequivalens vagy lényegi egybehangzóság, amikor az ítéletek ugyanazon jogi tényeken alapulnak, még ha különböző megfogalmazásokkal is. Ez az iskola inkább foglalkozik a vita lényegével, mint a különböző jogi elnevezésekkel.

Gyakorlatilag amikor a két ítéletet ugyanazon felekről, ugyanazon ügyben hozták, a jogalapok tökéletesen azonos megfogalmazásával, akkor áll fenn a formális egybehangzóság. Ha a jogalapok megfogalmazása különbözik, és a fellebbviteli fok nem mondta ki, hogy az ítélete egybehangzónak minősül, akkor valószínűleg az ítéletek nem egybehangzók. Ilyenkor az egyik fél közbevetőleg kérheti a bíróságot, hogy minősítse az ítéleteket az egybehangzóság szempontjából.<sup>108</sup>

H. Pree szerint a *conformitas formalis* a jogcímben való megegyezést, a *conformitas aequivalens* pedig nem megegyezést, csak egyenértékűséget jelent.<sup>109</sup>

A Serrano Ruiz vezette turnus 1986. október 24-én egy bolognai ügyben hozott ítélete<sup>110</sup> említi a lényegi és az aequivalens egybehangzóság kérdését. Amikor ezt írja: „constare de aequivalente conformitate”, akkor két olyan ítéletről beszél, melyek formálisan különböznek, de lényegileg egyenlő értékűek és hatá-

sentences qui, dans la partie dispositive, définissent la cause de nullité du mariage entre les mêmes parties, pour le même motif invoqué, c'est-à-dire le même chef de nullité / sont „équivalamment conformes” deux sentences qui, déclarant la nullité sur des chefs différents, s'appuient cependant sur un même fondement juridique. / Mais dans la conformité substantielle ou équivalente des sentences, il s'agit expressément „des mêmes faits juridiques” qui peuvent rendre concrètement le mariage invalide, bien qu'ils tombent „sous des normes différentes...” [...] ou qu'il s'agisse enfin „des mêmes faits et preuves” sur lesquels reposent les deux sentences.”

<sup>107</sup> PROVOST, J., *Jurisprudential and Procedural Approaches to Traditional and Modern Grounds and the Question of Conformity of Sentences*, in CLSANZ: *Proceedings of the Canon Law Society of Australia and New Zealand*, Sydney 1996, 94-106.

<sup>108</sup> *New Commentary on the Code of Canon Law*, ED. BEAL, J. – CORIDEN, J. – GREEN, T., New York / Mahwah 2000, 1777-1778: „In practice, when two sentences have been issued concerning the same parties and the same matter with the exact same formulation of ground(s), then there is formal conformity. If, however, the formulation of the grounds differs and the court of higher instance did not specifically decree that its decision is to be considered as conforming, then presumably the sentences are not concordant.” *New Commentary* uo. 93. lábjegyzetben: „In these circumstances, a party might raise an incidental question and ask the tribunal to rule on the question of whether the sentences are conforming.”

<sup>109</sup> PREE, H., *Kompatibilität von Klagegründen im Kirchlichen Ehenichtigkeitsprozess*, in *De processibus matrimonialibus* 6 (1999) 82: „[...] conformitas formalis (Identität in der causa petendi) hinaus auf sententiae aequivalenter conformes (ex capite non identico, sed aequivalenti tantum) [...]”.

<sup>110</sup> *Monitor Ecclesiasticus* 114 (1989) 283-297.

súak. Facti species: I. fokon a firenzei bíróság 1975. március 5-én elutasító ítéletet hozott a házasság felbonthatatlanságának a felperes részéről történő kizárása egyetlen alapjáról. II. fokon a Rota Stankiewicz vezette turnusa 1982. július 23-án jóváhagyó ítéletet hozott a férfi részéről (aki hippí volt) történt teljes színlelés kérdésében, mint I. fok. III. fokon a Davino vezette turnus nem hagyta jóvá az ítéletet, hanem új, rendes vizsgálatra bocsátotta, majd 1985. március 20-án jóváhagyó ítéletet hozott egy új semmisségi alapon (a hippí férfi ítélőképességének hiánya) – mint I. fok. IV. fokon Serrano vezetésével nem hagyták ezt jóvá, hanem újabb rendes vizsgálatra bocsátották 1986. március 21-én. Ekkor a felperes a perfelvétel előtt kérte az ítéletek egybehangzóságának kimondását, azaz az ügy befejeztét nyilvánítását. Serrano ekkor hozta meg fent említett ítéletét, melyben Stankiewicz és Davino ítéleteit egyenértékűleg egybehangzónak nyilvánította.<sup>111</sup>

Egy másik esetben 1972. szeptember 22-én az I. fok elutasította a kényszer és félelem jogcímét a férfi részéről és a feltételt a nő részéről, de jóváhagyta a férfi teljes színlelését. Majd megtörtént a fellebbezés a területi bírósághoz, ahol újabb vizsgálatra bocsátották az ügyet, majd kimondták a házasság semmisségét kényszer és félelem címén a férfi részéről. Ez ellen a felperes ügyvédje fellebbezett.

A Lega-Bartocetti féle kommentár szerint két ítélet akkor egybehangzó, ha a rendelkező rész ugyanaz. Nem kell, hogy az érvek is megegyezzenek. Nem egybehangzók az ítéletek a rendelkező részt illetően, ha az értelmezések vagy a motívumok különbözők, hacsak meg nem egyezik a rendelkezésük vagy az ítéletük, ilyenkor hatását tekintve és lényegében fennáll az ítéletek egybehangzósága<sup>112</sup>. Egy ítélet egy másikkal akkor egybehangzó, ha a rendelkező részeik tökéletesen megegyeznek. Az ítélt dolgot teljes egészében a rendelkező rész tartalmazza – állítja Roberti<sup>113</sup>. Az ítélt dolgot csakis az ítélet rendelkező része tartalmazza, nem annak érvei – mondta ki a Signatura<sup>114</sup>. A rotai joggyakorlat

<sup>111</sup> „Constare de aequipollente conformitate earundem sententiarum, nempe illius coram Stankiewicz diei 23 iulii 1982, quae declaravit nullum matrimonium ob simulationem totalem, et illius coram Davino, diei 20 martii 1985, quae idem matrimonium item nullum pronuntiavit ob defectum discretionis iudicii: utcumque ex parte viri, quae proinde aptae et satis habentur ut executioni tradantur ad normam cc. 1684-1685.”

<sup>112</sup> LEGA, – BARTOCETTI, *Commentarius* III, 3, n. 5: „Uti Probati Auctores constanter docent ut duae sententiae sint conformes sufficit ut eadem sit pars dispositiva. Non requiritur ut eadem sint argumenta quibus pars dispositiva innitur. Non est abs re animadvertere sententiarum conformitatem consistere in parte dispositiva, quamvis enim rationes seu motiva sint diversa, dummodo eadem sit dispositio seu decisio, in effectu et substantia habetur sententiarum conformitas.”

<sup>113</sup> ROBERTI, F., *De processibus*, II, Apud custodiam librariam Pontificii Instituti Utriusque Iuris 1941, 245, no. 510: „Alia sententia aliae conformis dicitur cum utriusque partes dispositivae inter se perfectae conveniunt. [...] Res iudicata tota continetur in parte dispositiva.”

<sup>114</sup> AAS 12 (1920) 256: „Res autem iudicata continetur in sola parte sententiae dispositiva non in argumentis quibus innitur...”



azon ítéletek lényegi egybehangzóságát ismeri el, amelyek ugyanazon tényeken és bizonyítékokon nyugszanak, és ezek értelmezése is megegyezik<sup>115</sup>.

Mindezek ismeretében Vittorio Palestro, akinek vezetésével az ügyben 1988. december 21-én ítélték, azt írja, hogy Ovidius Bejan, a kötelékvédő azzal, hogy elfogadta a másik ítéletet, kinyilvánította, hogy nem kíván fellebbezni, lévén két egybehangzó ítélet<sup>116</sup>. Végülis Palestro az ítéleteket egybehangzónak nyilvánította.

Egy újabb esetben 1977. június 16-án Bolognában az I. fokú ítélet elutasította a házasság semmisségét a szentség férfi részéről való kizárása címén. A Rota 1982. július 23-án szintén I. fokon döntött a semmisség mellett a férfi totális szimulációja címén. Majd újabb rendes vizsgálatra bocsátva az ügyet, a Rota 1985. március 20-án ismét I. fokon ismerte el a semmisséget, most a férfi ítélőképességének hiánya címén. Ezután újból rendes vizsgálatra bocsátották az ügyet, és a perfelvétel után a felperes ügyvédje 1986. június 11-én kérte, hogy mondják ki két ítélet aequivalens egybehangzóságát. A Rota aequipollens (egyenértékű) egybehangzóságot állapított meg, és az ítéletet végrehajthatónak nyilvánította.

1989. február 24-én Bruno elnökletével a Rota megállapította a lényegi és aequipollens (egyenértékű) egybehangzóságot a következő két ítélet között: a házasság semmis a férfi részéről az akaratot befolyásoló tévedés alapján a házasság szentségi méltóságáról (Lazio, 1987. március 18.) és totális szimuláció alapján a férfi részéről (Rota – Gianecchini, 1988. június 14.).<sup>117</sup>

1993. április 30-án a Rota szintén Bruno elnökletével mondta ki az egybehangzóságot az 1979. október 16-ai laziói ítélet (mely a házasság semmisségét állapította meg a nő képtelensége miatt az 1095. k. 1. – ld. fent 29. lábjegyzet – alapján) és a fellebbviteli fok 1990. október 3-ai megerősítése között, amely pedig ugyanazon kánon 2. és 3. pontjaira hivatkozott.

Colagiovanni elnökletével 1992. április 17-én a Rota a következő bonyolult ügyben ítélt<sup>118</sup>:

A laziói regionális bíróság előtt a házasságot a következő jogcímenek támadták meg: a szentség (1099. k.<sup>119</sup>) és a felbonthatatlanság (1101. k. 2. §<sup>120</sup>) kizárása a nő részéről. Ezek megerősítést nyertek 1986. március 12-én. A Rota II. fokon új rendes kivizsgálásra bocsátotta az ügyet, és 1988. február 15-én

<sup>115</sup> „Ceterum rotalis iurisprudentia agnovit conformitatem substantialem duarum sententiarum quoties utraque lata sententia iisdem factis et probatis nitetur, habita ratione factorum et adductarum probationum.” Vö. a következő ítéletekkel: Coram Bejan, 1969. I. 15.; Coram Rogers, 1969. IV. 23. és 1969. VII. 8.; Coram De Jorio, 1964. V. 13.

<sup>116</sup> *Monitor Ecclesiasticus* 114 (1989) 263-274.

<sup>117</sup> *SRR Dec* 80 (1988) 388-399.

<sup>118</sup> *Monitor Ecclesiasticus* 117 (1992), 508-511.

<sup>119</sup> Can. 1099. – Error circa matrimonii unitatem vel indissolubilitatem aut sacramentalem dignitatem, dummodo non determinet voluntatem, non vitiat consensum matrimoniale.

<sup>120</sup> Can. 1101. § 2. At si alterutra vel utraque pars positivo voluntatis actu excludat matrimonium ipsum vel matrimonii essentialia aliquod elementum, vel essentialiam aliquam proprietatem, invalide contrahit.

elutasító ítéletet hozott. III. fokon I. fokúként bevezették a teljes színlelés jogcímét is, majd 1990. május 30-án minden kérdésben elutasító ítélet született. IV. fokon II. fokú ítéletet hoztak a teljes színlelést jóváhagyva 1991. október 16-án. Ezekután V. fokon III. fokú ítélet született a totális szimuláció kérdésében. Itt probléma merült fel azzal kapcsolatban, hogy egybehangzó-e az I. fokú ítélet, mely a szentség és a felbonthatatlanság kizárása, ill. a IV. fokú rotai ítélet, mely a teljes színlelés alapján mondta ki a házasság érvényességét. Megállapították, hogy bár különböznek az érvelések, ill. nézőpontok kérdésében az ítéletek, mégis aequivalenter egybehangzók, hiszen ugyanazon egyszerű tényeken alapulnak.<sup>121</sup>

Egy másik esetben Stankiewicz elnökletével hoztak ítéletet 1994. március 22-én<sup>122</sup>. A felperes 1986. szeptember 26-án adta be a keresetet a házassága ellen a következő jogcímenek: teljes színlelés és a felbonthatatlanság kizárása a saját részéről. 1990. május 29-én a teljes színlelést jóváhagyó ítélet született. A felbonthatatlanság kizárásáról nem született ítélet, csak annyit jegyeztek meg: „provisum in primo”. A Rota 1991. február 21-én újabb rendes kivizsgálásnak vetette alá az ügyet, melynek eredményeképpen bevezették a szentség kizárása jogcímét. Erről I. fokú jóváhagyó ítélet született 1993. június 25-én. Az ügy hivatalból a fellebbviteli fok elé került, ahol az ítéletek egybehangzósága ellen döntöttek.

Mindezen esetekből Sebastiano Villeggiante a következő konklúzióra jutott:

Az 1641. k. 1. (ld. fent 12. lábjegyzet), az 1677. k. 3. § (ld. fent 89. lábjegyzet), az 1611. k. 1. (ld. fent 92. lábjegyzet) és a Rota Romana Normái 62. cikkelyének 1. és 2. §-a nem teszi lehetővé az aequivalens egybehangzóság alkalmazását a házassági semmisségi ügyekben. Ez a Rota joggyakorlatában alakult ki, és meg is marad pusztán azon belül<sup>123</sup>.

Egy tényállás több különböző jogi norma alá is tartozhat, és különféle jogcímek állíthatók fel belőle anélkül, hogy a lényegétől megfosztanak vagy ahhoz hozzátennének: pl. színlelés és félelem, teljes színlelés és szentség ill. annak méltóságának kizárása, teljes színlelés és ítélőképesség hiánya. Ezekben az esetekben a tényállás lényegét és a bebizonyosodott jogcímek hatását tekintve lényegi egybehangzóságról beszélhetünk<sup>124</sup>.

<sup>121</sup> *Monitor Ecclesiasticus* 117 (1992), 509: „[...] capita nullitatis possunt esse aequivalenter conformia, differri vero diversi ratione seu adpectu sub quo considerantur, sed quatenus super iisdem factis simplicibus fundantur.”

<sup>122</sup> *Monitor Ecclesiasticus* 119 (1994) 341-351.

<sup>123</sup> VILLEGGIANTE, S., *La conformità aequivalente delle sentenze affermative nel processo canonico di nullità matrimoniale*, in *Monitor Ecclesiasticus* 123 (1998) 374: „Lo stretto diritto (cann. 1641, 1; 1677, § 3; 1611, 1; Art. 62 § 1 et 2 Norm. R. Rotae) per sé ed interpretato alla lettera non consentirebbe più l'uso della conformità aequivalente nelle cause di nullità matrimoniale. L'argomento della celerità non vale perché il Legislatore ha inteso provvedere con il processus brevior di cui al can. 1682 § 2, oltre al quale il Codice, nel contenzioso, non conosce altre procedure brevi: la sententia aequivalenter conformis resta come istituto creato dalla Giurisprudenza Rotale e come tale entrato nella sua prassi.”

<sup>124</sup> VILLEGGIANTE, *La conformità aequivalente* 374-375: „Un'unica fattispecie può cadere sotto norme giuridiche diverse e consentire di essere trattata e giudicata per causae petendi



Sebastiano Villeggiante szerint az aequivalens egybehangzóság akkor áll fenn, ha a semmisségi alapok formálisan különböznek<sup>125</sup>.

Nikolaus Schöch<sup>126</sup> és Pinto<sup>127</sup> definíciója szerint formálisan egybehangzók azok az ítéletek, amelyek megegyeznek a házasság semmisségének elfogadásában vagy elutasításában ugyanabban az ügyben, azaz ugyanabban a házasságban és ugyanazon a semmisségi alapon. Nem számít, ha az indokok és az érvek különböznek.

Schöch az aequivalens egybehangzóságról azt írja, hogy a két ítéletet ugyanazon tények és ugyanazon bizonyítékok alapján hozták még akkor is, ha a semmisségi alapok ill. a jogcímek különböznek. Fontos, hogy a jogi tények megegyezzenek, és hogy az ítéletek alapjai közt valódi logikai kapcsolat legyen.<sup>128</sup>

Nem elég a rendelkező rész materiális vagy formális egybehangzósága ahhoz, hogy két egybehangzó ítéletről beszélhessünk, mert az ítéletek lényege nem pusztán a rendelkező rész szavaiból fakad, hanem az indokló részből, a motiváció lényegéből is, mely a belőle kiinduló rendelkezést teljessé teszi, befejezi. Ahhoz, hogy két vagy több ítélet egybehangzó legyen, az ítéletek rendelkező része, és a motivációk lényege kell, hogy megegyezzen. Ezért a bíró az ítéletet nemcsak saját véleménye, hanem az aprólékosan megvizsgált jogi tények és azok értelmezése, nemcsak a törvény, ill. a pusztá szavak, hanem azok értelmezése alapján hozza – írja Felici<sup>129</sup>. Ezért nem egybehangzók azok az ítéletek,

diversae, senza che esse nulla possano togliere o aggiungere alla sua sostanza: simulazione e metus, come tale ritenuto causa della simulazione; simulazione totale ed esclusione della dignità sacramentale; simulazione totale e difetto di discrezione di giudizio: è con riferimento alla sostanza della fattispecie e quindi all'effetto delle causae petendi provate che si può parlare di conformitas substantialis.”

<sup>125</sup> ARROBA CONDE, *Verità e principio* 75: „[...] conformità „aequivalente” (vale a dire, per capitoli di nullità formalmente diversi) [...]”

<sup>126</sup> SCHÖCH, N., *Il principio della duplice conformità delle sentenze nella giurisprudenza Rotale*, in *Verità e definitività della sentenza canonica* (Studi Giuridici 46), Città del Vaticano 1997, 101: „Formalmente conformi sono due sentenze che concordano nella reiezione o accettazione della nullità del matrimonio nella stessa causa, cioè per lo stesso matrimonio e in base al medesimo capo di nullità.”

<sup>127</sup> Coram Pinto, 1974. V. 6, in *SRR Dec* 66 (1974) 340, no. 2: „«Formaliter conformes dicendae sunt duae sententiae quae concordant in matrimonii nullitate admittenda vel reiicienda in «eadem causa, hoc est, propter idem matrimonium et ob idem nullitatis caput».”

<sup>128</sup> SCHÖCH, *Il principio* 103: „La giurisprudenza comune richiede per la conformità equivalente che le decisioni siano state emanate in base agli stessi fatti e alle stesse prove, anche se si tratti di un capo di nullità diverso ossia di una causa petendi distinta. Importante è che le sentenze convergano circa lo stesso oggetto, cioè dichiarino la nullità in base agli stessi fatti giuridici. Inoltre si richiede per la conformità anche un vero nesso logico tra i capi su cui si fondano le sentenze.”

<sup>129</sup> Coram Felici, 1950. VIII. 5, in *SRR Dec* 42 (1950) 542: „Substantia autem sententiae non solum ex nudis partis dispositivae verbis eruenda est, sed etiam ex substantia partis motivae, quae dispositivam cum induxerit, eandem complet, perficit et absolvit. Quo fit ut iudicatum, in quo duae vel plurae sententiae inveniantur conformes, afficiatur ex parte dispositiva sententiae et motivis disponendi in sua substantia consideratis, quae sint eiusdem partis dispositivae praesuppositum necessarium et logicum. Neque aliter dixeris, si Iudex tenetur suam dare sententiam non pro arbitrio sed ob adamussum perpensas iuris factique rationes, et ideo

melyekben az egyik tagadja a másik által felhozott jogi tényeket – állítja Schöch<sup>130</sup> és Pinto<sup>131</sup>.

### 3. Egyes jogcímek összeférhetősége

McGrath-nak a jogcímek összeférhetőségéről alkotott véleményét már ismerjük (ld. 91. oldal), Thériault-ét pedig majd a következő pontban külön tárgyaljuk.

Vizsgáljuk meg most, hogy H. Pree szerint mik a kompatibilitás lehetséges esetei:

1. Ha nem érintik egymás területét, akkor lehetnek egymástól függetlenek, és mégis ugyanabban a perben egymás mellett egyenrangú módon érvényesek (pl. disparitas cultus és szimuláció, vagy formahiány és feltétel).
2. Előfordulhat, hogy fedik egymást, mint pl. a nőrablás és a félelem, vagy az impotencia és a pszichés alkalmatlanság a házasság lényegi elemeinek vállalására, ill. az akaratot meghatározó tévedés a házasság felbonthatatlanságáról és a felbonthatatlanság kizárása.
3. Lehet, hogy azért zárják ki egymást, mert a semmisségi alapon abszorbeálva van az ugyanott jelenlevő másik is (pl. a totális szimuláció magába foglalja a részleges színlelés összes fajtáját, vagy egy felbontási feltétel magába foglalja a felbonthatatlanság kizárását). Ilyen esetekben ha a nagyobb kérdésben jóváhagyó ítélet született, az a bennfoglaltra is vonatkozik, tehát nem lehet a két ítélet ellentétes.
4. Nem fedik egymást (azaz nincsenek mindkettőben előforduló tények), sőt tartalmi okokból kizárják egymást, azaz olyasmikről van szó, amik egymástól teljesen függetlenül megalapozzák a semmisséget, és nem lehetnek jelen ugyanazon személyek között ugyanabban az időben. Pl. korhiány és ordo akadály, vagy vérrokonság és sógorság, vagy teljes színlelés és súlyos félelem.

Ahhoz, hogy a bíró döntsön az inkompatibilitás kérdésében, szükséges, hogy (1) minden a házasságot semmissé tevő jogi tényt metodikailag pontosan értelmezzenek, és hogy (2) egymásnak ellent ne mondjanak<sup>132</sup>.

Pree szerint a következő kritériumok alapján állapítható meg az összeférhetlenség<sup>133</sup>:

sententia, non minus quam lex, non nudis tantum verbis sed ipsa quoque ratione constat eam ferentis. Conformes igitur dici nequeunt sententiae quae licet in parte dispositiva materialiter concordent, motives inducuntur ita substantialiter diversis ut Iudices, qui eas in successivis instantiis tulerunt, prorsus aliter de re proposita sentiisse dicendi sint.”

<sup>130</sup> SCHÖCH, *Il principio* 112: „Non sono conformi due sentenze se una di esse nega i fatti giuridici ammessi dall'altra, sebbene concordino nella parte dispositiva circa il capo respinto da entrambe. La conformità in questo caso è solamente apparente.”

<sup>131</sup> *Coram Pinto, 1974. V. 6, in SRR Dec 66 (1974) 340, no. 2*: „Conformes e contra non sunt duae sententiae nullitatis quarum una negat facta iuridica ab altera admissa, quae tamen concordant in parte dispositiva quoad caput ab utraque reiectum. Conformitas haec est tantummodo apparens.”

<sup>132</sup> Vö. PREE, *Kompatibilität* 78-79.



1. Ha valakit képtelenség arra nevelni, hogy mi az érvényes házassági akarat, ez összeférhetetlen minden olyan ténnyel, amely az akarat pozitív aktusát feltételezi lényegi elemként. Ezért a 1095. k. 1. és 2. pontjaiban foglaltak (ld. fent 29. lábjegyzet), továbbá az 1103. k.<sup>134</sup> szerinti kényszer és félelem egyes esetei (vis absoluta) összeférhetetlenek a következő tényekkel: az 1098. k. szerinti megtévesztés<sup>135</sup>, az 1101. k. 2. § szerinti pozitív akarati aktussal való kizárás (ld. fent 120. lábjegyzet), az 1102. k. 1. és 2. § szerinti feltétel<sup>136</sup> és az 1103. k. szerinti kényszer és félelem más esetei (vis relativa) (ld. fent 134. lábjegyzet).
2. A beleegyezés olyan hiánya, ahol az objektív kijelentés és a szubjektív szándék között eltérés van, összeférhetetlen azzal, ahol ez az eltérés (mely szintén ugyanarra vonatkozik), nem lehetséges. Inkompatibilisek a fent említett 1101. k. 2. § és 1102. k. esetei az 1096. k.<sup>137</sup> szerinti, a szexualitás szerepére vonatkozó tudatlansággal, az 1097. kánonbeli<sup>138</sup> személyben való tévedéssel és az 1099. k. (ld. fent 119. lábjegyzet) szerinti lényegi elemekben való tévedéssel. Ezért áll fenn az összeférhetetlenség a következők között (amennyiben a tények megegyeznek, pl. a tévedés tárgya, a feltétel vagy a kizárás): részleges szimuláció és az akaratot meghatározó tévedés, színlelés és hiányzó minimális ismeret, feltétel és tévedés (az 1097. k. 2. § szerinti lényegi tévedés értelmében).
3. Azok az esetek, amelyekben bármely lényeges konkrét tény jelenlétét feltételezzük, összeférhetetlenek azokkal, amelyekben ezek hiányát feltételezzük. Ezért (pl. az akarat megléte, ill. hiánya miatt) összeférhetetlenek a totális szimuláció (1101. k. 2. §), a vis absoluta (1103. k.) és az értelem használatának ill. az ítélőképességnek a hiánya (1095. k. 1-2. §) (ha ugyanazon személyben vannak meg) a vis relativa-val (1103. k.), a házasság lényegi kötelezettségei vállalására való pszichés képtelenséggel (1095. k. 3.) és a megtévesztéssel (1098. k.).

Annak ellenére, hogy a totális szimuláció, a vis absoluta és az értelem használatának hiánya összeegyeztethetetlenek a tulajdonságbeli tévedéssel (1097. k. 2. §) és az akaratot befolyásoló tévedéssel (1099. k.), az ítélőképesség hiánya

<sup>133</sup> PREE, *Kompatibilität* 86-89.

<sup>134</sup> Can. 1103. – Invalidum est matrimonium initum ob vim vel metum gravem ab extrinseco, etiam haud consulto incussum, a quo ut quis se liberet, eligere cogatur matrimonium.

<sup>135</sup> Can. 1098. – Qui matrimonium init deceptus dolo, ad obtinendum consensum patrato, circa aliquam alterius partis qualitatem, quae suapte natura consortium vitae coniugalis graviter perturbare potest, invalide contrahit.

<sup>136</sup> Can. 1102. – § 1. Matrimonium sub condicione de futuro valide contrahi nequit.

§ 2. Matrimonium sub condicione de praeterito vel de praesenti initum est validum vel non, prout id quod condicioni subest, existit vel non.

<sup>137</sup> Can. 1096. – § 1. Ut consensus matrimonialis haberi possit, necesse est ut contrahentes saltem non ignorent matrimonium esse consortium permanens inter virum et mulierem ordinatum ad prolem, cooperatione aliqua sexuali, procreandam.

§ 2. Haec ignorantia post pubertatem non praesumitur.

<sup>138</sup> Can. 1097. – § 1. Error in persona invalidum reddit matrimonium.

§ 2. Error in qualitate personae, etsi det causam contractui, matrimonium irritum non reddit, nisi haec qualitas directe et principaliter intendatur.

nem összeegyeztethetetlen ezen kétfajta tévedéssel, amennyiben az ítéletre való éretlenség nem zárja ki a hibátlan megismerési aktus képességét, és ha a semmisségi alapokat csak részben érinti. Egyik legfontosabb példa erre a totális és a részleges szimuláció közti inkompatibilitás. A feltétel és a teljes színlelés kizárják egymást, míg a feltétel és a részleges színlelés nem. Pl. amíg valaki csak gyermek nélküli házasságot akar (gyermekáldás kizárása), ugyanakkor akarhatja azt is, hogy a házasság bomoljon fel vagy legyen érvénytelen, ha mégis gyermek születne. Bár a hiányosság tárgya nem ugyanaz (pl. valaki érdekházasságot akar kötni, és ezt a hiányos beleegyezését abba a feltételbe foglalja bele, hogy a partnere legyen milliomos), az alapok összeférhetők.

N. Schöch<sup>139</sup> a fent említett véleménye alapján *aequivalens egybehangzóságot* lát a következő jogcímek között:

- félelem és teljes színlelés
- teljes és részleges színlelés
- színlelés és pszichés alkalmatlanság
- félelem és pszichés alkalmatlanság
- teljes színlelés és feltétel
- feltétel és tévedés
- részleges színlelés és jogi tévedés
- tévedés és megtévesztés
- a beleegyezésre való képtelenség különböző fajtái (1095. k. 1-3. – ld. fent 29. lábjegyzet).

#### 4. Az egymásnak alárendelt jogcímek kérdése

Két percím közül már a perkérdés megfogalmazásában akkor kell az egyiket a másiknak alárendelni, ha logikailag nem állhatnak fenn egyszerre. Ilyenkor a perkérdés ilyen szerkezetű: „Bebizonyosult-e a házasság érvénytelensége ebben az esetben x címen, vagy ha nem, akkor legalább y címen?”

Michel Thériault felteszi a kérdést: jogszerű-e az eljárás, ha az I. fokú bíróság több, egymásnak alárendelt jogcím közül csak az elsőről ítélkezik? Elemzésében kifejti, hogy a vizsgálat tárgyát bele kell foglalni a perfelvétel során a perkérdésekbe (ld. 1513. k. 1. §<sup>140</sup>). A bírói döntés lényege pedig az egyes perkérdésekre való megfelelő válasz (ld. 1611. k. 1. – fent a 92. lábjegyzetben). Thériault vizsgálatai szerint házassági ügyekben, ahol több olyan perkérdést találunk, melyek között logikai összefüggés van, a Rota általában mindegyik kérdésre külön megválaszol döntésében<sup>141</sup>. Egymással logikai összefüggésben álló, de egymásnak alá nem rendelt perkérdésekre kiváló példa a következő eset:

Kiadhatunk-e a két felet meghatározatlan időre különválasztó ítéletet, vagy nem? Ha igen, melyik félhez kerülnének a kiskorú Dániel és Rafael? [...] Az előterjesztett kérdést megválaszoló döntésünk az első kérdésre nézve: megerő-

<sup>139</sup> SCHÖCH, *Il principio* 114-130.

<sup>140</sup> Can. 1513. – § 1. *Contestatio litis habetur cum per iudicis decretum controversiae termini, ex partium petitionibus et responsionibus desumpti, definiuntur.*

<sup>141</sup> THÉRIAULT, „*Subordinate*” *Grounds* 257-263.



sítő, azaz a feleket meghatározatlan időre különválasztó; a másodikra nézve: a kiskorú gyermekek őrzését az apára bízjuk, de az anyának jogában áll látni őket a helyi ordinárius szabályozása szerint<sup>142</sup>.

Thériault szerint ha az első kérdésre elutasító ítéletet hoztak volna I. fokon, a második kérdésre is legalább néhány szóban utalnának, ti. hogy azért vetették el, mert az alapkérdésre negatív válasz született<sup>143</sup>. Amikor két, egymástól logikailag alapvetően független jogcím alapján egyidőben van beadva a kérelem, nincs kizárva, hogy ugyanazon bizonyítékokat mindkét kérdés megválaszolásához érdemes megvizsgálni. A mai rotai gyakorlatban mind a perfelvételben, mind az ítélet rendelkező részében szerepel a semmisség alapja, nem úgy, mint azelőtt. Az újítást – szerinte – az új CIC 1677. k. 3. § okozta (ld. fent 89. lábjegyzet). Thériault véleménye szerint kompatibilis jogcímek lehetnek például:

- az impotencia és a súlyos félelem,
- a szimuláció és a vérrokonság,
- a kultuszkülönbség és a beleegyezés hiánya,
- a forma- és a beleegyezés hiánya...stb.

Az egymással nem kompatibilis jogcímeknek, melyek közül az egyikre adott jóváhagyó válasznak automatikus következménye a másakra adott elutasító válasz, két fajtája van:

- az egyikre példa, mikor a semmisség alapja mellett szerepel a dispensatio super rato kérelme is, – ebben az esetben az ítélet csak elutasító lehet mindkét kérdésben, vagy jóváhagyó az egyikben, de mindkétben nem lehet egyszerre jóváhagyó, hiszen egy eleve semmis és egy érvényes, de az érvényesség alól felmentést nyert házasság között alapvető fogalmi különbség van
- a másik eshetőségre példa, hogy a szimuláció és a kényszer/súlyos félelem szintén inkompatibilisek, mivel a szimuláció esetén nincs beleegyezés (ld. 1101. k. 2. § – fent 120. lábjegyzet), a kényszer/súlyos félelem esetén van (ld. 1103. k. – fent 134. lábjegyzet), csak a törvényhozó érvénytelennek tekinti, mert megfelelő szabadság hiányában adták.

Az egymásnak alárendelt jogcímeket némely I. fokú bíróságok úgy értelmezik, hogy ha az első jogcímen nem bizonyosodik be a semmisség, akkor kezdik vizsgálni az alárendelt jogcímen. A Rota Romana gyakorlatában 1984 és 1988 között nem találunk esetet, ahol a perfelvétel során szerepelne az egymásnak alárendelt jogcímeket összekötő „ac, subordinate” kifejezés. (Néhány helyen a tartalomjegyzékben szerepel, de magában az ítéletben nem.)<sup>144</sup>. A Monitor

<sup>142</sup> *Coram Jarawan, in Idus Maiæ 1989, Lausannen., Geneven., Friburgen., Separationis, in Il Diritto Ecclesiastico* 100 (1989) 8-9., 14: „Utrum separato ad indeterminatum tempus pronuntiare possit ac debeat, an non; et, quatenus affirmative, cui coniugi concedi debeant minores Daniel et Raphael. [...] Nos [...] sententiamus, ad dubium propositum respondentes: Ad I<sup>um</sup>: Affirmative, seu separationem ad tempus indeterminatum inter partes concedendam esse; Ad II<sup>um</sup>: – Viro convento concedendam esse custodiam filiorum minorum; facultate matrì concessa eos invisendi iuxta regulas statuendas ab ordinario loci minorum.”

<sup>143</sup> THÉRIAULT, „Subordinate” *Grounds* 263.

<sup>144</sup> THÉRIAULT, „Subordinate” *Grounds* 274.

Ecclesiasticus-ban és az Il Diritto Ecclesiastico-ban közölt 1989-1993 közötti esetek közt is csak egy van, melyben ez a kifejezés szerepel a perkérdésben, de sem az in iure, sem az in facto részekben nincs róla egy szó sem, a döntésben pedig „Ad alterum caput: Non proponi.” szerepel mindenféle indoklás nélkül<sup>145</sup>. Ez pedig nem felel meg az 1611. k. 1. pontjának (ld. fent 92. lábjegyzet), akadályozva ezzel a fellebbezést. Ehelyett – Thériault szerint – megtehették volna, hogy ha az alárendelt jogcímet az első jogcímben bennfoglaltnak tartják, akkor ezt jelzik a rendelkező rész előtt az ítéletben pl. „provisum in primo”-val. Vagy ha úgy ítélik, hogy az különálló jogcím, akkor ugyanott kimondhatták volna, hogy nem volt elég bizonyíték erről döntést hozni, így ezen a címen nem bizonyosodott be a házasság semmissége<sup>146</sup>. Tehát az ítélet rendelkező részében a bíró, ha jogszerűen akar eljárni, kimondja, hogy a második jogcímen nem bizonyosodott be a semmisség. Ha pedig a jogcímek inkompatibilisek, kimondja, hogy mivel az előző jogcímen bebizonyosodott a semmisség, a másodikat nem kell megvizsgálni, ezért az arról szóló döntés elutasító<sup>147</sup>.

Corso előadóbíró az 1622. k. 2. pontjára hivatkozik, miszerint az ítélet orvosolható semmisségben szenved, ha nem tartalmazza a döntés okait, vagyis indokait<sup>148</sup>. Annak ellenére, hogy egy konkrét rotai ügyben ez fordult elő, és Corso igazat ad a kötelékvédőnek, aki erre, és az 1623. kánonra<sup>149</sup> hivatkozva állította, hogy az ítélet elleni semmisségi panasz 3 hónapon belül betérjesztendő, a Corso vezette turnus az előző fok ítéletét mégsem találta semmissnek<sup>150</sup>. Ez azért meglepő – kommentálja az esetet Thériault –, mert maga Corso helyeselte a kötelékvédő véleményét, továbbá mert ugyanaz a kötelékvédő azt is megállapította, hogy az ítélet rendelkező része a lényege a bírói nyilatkozatnak, ez jelen esetben mégsem tartalmazott egy szót sem a semmisség alapjáról. Továbbá honnan tudja a Rota illetékes turnusa, hogy a második alapra negatív választ adtak, ha arról egy szó sincs az ítéletben? Onnét, hogy a II. fokú bíróság döntéséről szóló határozat beszél arról, hogy II. fokon negatív ítélet született. Azonban magában az ítéletben erről egy szó sincs. Thériault ebből arra következtet, hogy a Rota elfogadta ezt a határozatot, mint az ítélet rendelkező részét (vagy annak egy részét, vagy függelékét). Ezenkívül miért mondja a Rota kötelékvédője, hogy mindkét semmisségi alap alárendeltként került elő I. fokon, mikor mind I., mind II. fokon az alapok egyszerűen egymás után vannak felsorolva, bármiféle alárendeltségre utaló kifejezés vagy tipográfiai megkülönböztetés nélkül? Ezenfelül honnan van joga egy bírónak azt várni, hogy az ítéletét a következő fok csak megerősítheti?

<sup>145</sup> *Coram Faltin, in die 25 Iulii 1990, Romana, Nullitatis Matrimonii*, in *Monitor Ecclesiasticus* 115 (1990) 523., 533.

<sup>146</sup> THÉRIAULT, „Subordinate” *Grounds* 276.

<sup>147</sup> THÉRIAULT, „Subordinate” *Grounds* 282.

<sup>148</sup> Can. 1622. – *Sententia vitio sanabilis nullitatis dumtaxat laborat, si:*

2° *motiva seu rationes decidendi non continet.*

<sup>149</sup> Can. 1623. – *Querela nullitatis in casibus, de quibus in Can. 1622, proponi potest intra tres menses a notitia publicationis sententiae.*

<sup>150</sup> *Coram Corso, in die 16 Ianuarii 1990, Sancti Sebastiani Fluminis Ianuarii, Nullitatis Matrimonii – Incidentis: de querela nullitatis secundi gradum*, in *Monitor Ecclesiasticus* 116 (1991) 315.



Hiszen ha egy alapról nem foglal állást, akkor arról nincs ítélet, és nem lehet fellebbezni, ami pedig jogában állna az ítéletet sérelmező félnek.

Általában pedig mi a kapcsolat a házasság lényegi kötelezettségeinek elfogadására való képtelenség (1095. k. 3. – ld. fent 29. lábjegyzet), és az 1101. k. 2. § egyik vagy másik elemének kizárása (ld. fent 91-92. lábjegyzet) között? Továbbá az 1157. k.<sup>151</sup> szerint érvénytelennek minősülő érvényesítés – amikor új házasságkötési szertartás van, de nincs új akarati aktus – nem különbözik az 1101. k. szerinti szimulációtól? – teszi fel a kérdéseket. Végső konklúziójában Thériault kimondja, hogy az I. fokú bíróságnak lehetősége van nem vizsgálni bizonyos alapokat, mert az elsődleges alapon már bebizonyosodott a házasság semmissége, de akkor ezt legalább néhány szóval (pl. „provisum in [...]” vagy „negative, seu non constare de matrimonii nullitate in casu”) jelezniük kell<sup>152</sup>.

### 5. Cuneo konklúziója

Az eddigiek ismeretében vegyük most végig J. J. Cuneo válaszait az 1095. kánonnal kapcsolatos saját kérdésére (ld. fent 72. oldaltól):

1. Nyilvánvaló, hogy házassági perekben ugyanazon semmisségi alapok esetén sem elég a két ítélet egybehangzóságához az, hogy egyszerűen jóváhagyó vagy elutasító ítélet legyen mindkettő.
2. Mind a régi, mind az új Codex esetében a kommentátorok általában azon a véleményen vannak, hogy a semmisségi alapok az eljárás tárgyának részei. Ha egyszer az alapokat megállapították, azok általában megmaradnak mindkét bíróság ugyanazon ítéletének tárgyaiként ahhoz, hogy ezek az ítéletek egybehangzók legyenek. Ámbár ez nincs kifejtve a kánonokban, így különféle interpretációknak lehet helye.
3. Úgy tűnik, hogy a Rota interpretációja szerint egyedi esetekben a semmisség alapjainak a két bíróság által történő különböző megállapításai nem változtatják meg a kereset lényegét vagy a vita tárgyát. Ilyen esetekben vagy *aequivalens* vagy lényegi egybehangzóság fordult elő, az ítéleteket végrehajtották, és a felek gyakorolhatták jogukat a házasságkötéshez. Bár a jog megköveteli a jogcímek megegyezését az egybehangzósághoz, és bár a kommentárok a semmisségi alapot tekintik jogcímnak a házassági perekben, mindazonáltal a Rota az alapok különböző megfogalmazásai ellenére az ítéleteket egybehangzónak nyilvánította. Eszerint a semmisségi alap és a jogcím jogilag nem mindig ugyanaz.
4. A Rota lényegileg vagy *aequivalenter* egybehangzó ítéleteket hozott annak ellenére, hogy a *Provida Mater* megkövetelte az alapok megállapítását a perfelvételkor, hogy a *Signatura* 1971-es negatív döntése ellenkezőleg érvelt, és hogy maga a Rota is hozott más negatív ítéleteket. A *Provida Mater*, mivel a 17CIC-hez fűzött instrukció volt, hatályon kívül került az új Codex hatályba lépésével. Minthogy ez utóbbi pedig valójá-

<sup>151</sup> Can. 1157. – *Renovatio consensus debet esse novus voluntatis actus in matrimonium, quod pars renovans scit aut opinatur ab initio nullum fuisse.*

<sup>152</sup> THÉRIAULT, „*Subordinate*” *Grounds* 283-288.

ban nem változtatta meg a Provida Mater egybehangzóságra vonatkozó normáit, nincs okunk azt hinni, hogy a joggyakorlat egyedi esetekben a továbbiakban nem talált egybehangzónak olyan ítéleteket, melyekben különböző alapokat állapítottak meg.

5. A Rota döntései rámutatnak annak fontosságára, hogy minden bíróságnak megvan a felhatalmazása és kötelessége, hogy interpretálja a tényeket, és az egyedi esetekre alkalmazza a jogot. Minden eset önálló eljárást képez, és nem szolgál precedensként, mint az amerikai civil jogban. Tehát az egyik egyházi bíróság ítélete nem kötelezi a továbbiakban a többi bíróságot, hogy ugyanúgy döntsön. A joggyakorlat természetéből fakadóan nem lehet egyszerű igennel vagy nemmel felelni arra a kérdésre, hogy hozhatnak-e bíróságok egybehangzó ítéletet, ha a semmisségi alapok különböznek: minden eset más.
6. Noha a Rota egybehangzónak nyilvánított ítéleteket, melyekben az alapok különböztek, a bírák sosem tették ezt a tények és az érvek belső logikájának komoly elemzése nélkül. Sosem állt elő aequivalens egybehangzóság felületes konklúzió alapján. Minden ügyben bonyolult vizsgálatnak vetették alá az alapok kiválasztásának indokát, azt, hogy mely tények minősülnek bizonyítottnak, és hogy mi volt a logikai összefüggés a különbözőképpen meghatározott alapok között. Az aequivalens egybehangzóság érdekében a bírácoknak fontos volt, hogy a kérelem lényegét tekintve valódi megegyezés legyen, még ha eltérő volt is a terminológia, vagy az alapok megfogalmazása.
7. A fentiek alapján lehetségesnek tűnik, hogy pl. olyan semmisségi ügyekben, amelyek az 1095. k. egyik vagy másik pontjára alapozódnak, az ítéletek egyedi alapon egybehangzók legyenek még akkor is, ha a bíróságok a kánon más-más pontjait jelölik meg alapnak. Azok az ügyek, amelyekben szerepel az 1095. k., több olyan kritériumnak is megfelehetnek, melyeket a Rota az aequivalens egybehangzóság számára támasztott. Mind a racionális, mind a klinikai pszichológia szempontjából biztosan logikai összefüggés áll fenn a kánon minden egyes pontjában felsorolt feltételek között. Biztos, hogy mind az ügy utasításai, mind a bizonyítékok tartalma szempontjából jó esély van arra, hogy mindkét bíróság ugyanazon tényeket találja bizonyítottnak. Így sok esetben valószínű, hogy különböző jogi elnevezéseket („az ítélőképesség hiánya” vagy „pszichés alkalmatlanság”) lehet adni a tényeknek anélkül, hogy a vita lényege megváltozna. Az utóbbi esetben a jogi nevek különbsége inkább indukál különféle érveléseket az ítélet mellett, semmint a vita különféle tárgyait.

Másrészről a felek álláspontjainak vagy kifogásainak jogcíme, vagy érveléseik természete...stb. lehetséges, hogy változtat az alapok megállapításán, még ha mindkettő az 1095. kánonon belül van is, változtathat a vita tárgyán. Bármely kísérlet az esetben fennálló egybehangzóság idő előtti definiálására jogos fellebbezéshez vezethet, különösen szem előtt tartva azt, hogy a házassági ügyek sosem válnak ítéltté. Ezért a bírósá-



goknak minden esetben világosan kell látniuk azt, hogy mi a vita tárgya, és hogy ehhez hogyan viszonyulnak az alapok és a tények jogi elnevezései.

8. Arra a nehézségre, mellyel a bíróságok szembekerülnek, amikor az 1095. kánonból akarják kiválasztani a semmisségi alapot, egyik lehetséges megoldás az egész kánont általánosan értelmezni. Egyes esetekben a bíróságok pl. „házasságkötésre való alkalmatlanság”-ban állapíthatják meg a semmisség alapját. Minthogy bizonyítottan meg kellene alapozni, hogy a felek egyikének vagy másikának hiányzik az értelme megfelelő használata, vagy az ítélőképessége, vagy pszichikai okokból képtelen a kötelezettségek vállalására, ez utóbbi különbségeket adott esetben inkább kellene – Cuneo szerint – a bizonyítás módszerének tekinteni, semmint a vita tárgyának. Ha az egyik bíróság inkább értékelné a tényeket az ítélőképesség hiányaként, a másik pedig ugyanazon tényeket házassági funkciókra való alkalmasság hiányaként, akkor az alapok ugyanazok lennének (beleegyezésre való képtelenség), az ítéletek pedig az egymást megerősítő döntések eredményeképpen formálisan egybehangzók lennének. Az nem biztos, hogy az 1095. kánont minden esetben lehet így értelmezni. Ezt eldönteni az adott esetekben a bíróságok feladata<sup>153</sup>.

## 6. Néhány konkrét eset

A következő példák által (a régieken túl) megismerhetünk egy-két újabb szempontot az egybehangzóság megítéléséhez.

A. Mendonça a következő aktuális példát hozza:

1984. április 21-én házasodott össze egy özvegyember, aki öregségére pszichés és idegi betegségekben szenvedett és magánya ellen társat keresett, egy özvegyasszonnyal, akinek két kiskorú gyermeke volt. Néhány hónap múlva a nő otthagyta a férfit, mert összevesztek azon, hogy a gyermekek ott lakjanak-e velük. Miután a civil bíróságon a férfi elhagyás miatt indította meg a pert felesége ellen, 1984. október 16-án a területi egyházi bírósághoz is beadta keresetét a házasság semmisnek nyilvánítására a következő 5 jogcímen: a) teljes színlelés (1101. k. 2. §) és b) megtévesztés (1098. k.) az alperes részéről, ill. c) impotencia (1084. k.), d) ítélőképesség hiánya (1095. k. 2.) és e) jelenre vonatkozó feltétel (1102. k.) címén a maga részéről. Az I. fokú bíróság ezeket a perfelvétel során elfogadta. A feleket és tanúikat kihallgatták, majd a felperes elhunyt. Az 1675. k. 2. §<sup>154</sup> és az 1518. k.<sup>155</sup> értelmében a bíróság úgy döntött, hogy a férfi előző házasságából származó gyermeke továbbviheti az ügyet. Az eljárás végén

<sup>153</sup> CUNEO, *Towards Understanding* 599-601.

<sup>154</sup> Can. 1675. § 2. Si autem coniux moriatur pendente causa, servetur Can. 1518.

<sup>155</sup> Can. 1518. – Si pars litigans moriatur aut statum mutet aut cesset ab officio cuius ratione agit:

1° causa nondum conclusa, instantia suspenditur donec heres defuncti aut successor aut is, cuius intersit, litem resumat.

a bíróság negatív ítéletet hozott mind az 5 alapon. Fellebbezéskor a Rotához került az ügy, mely kiegészítések és szakvélemények után De Lanversin vezetésével jóváhagyó ítéletet hozott az impotencia kérdésében, melyet bizonyítottan előidézett a fennálló cukorbetegség és más idegi és érrendszeri betegségek. Mind a négy másik alap kérdésében egyenként elutasító ítélet született. A bíróság nem vizsgálta az alapok közti összefüggést, sem a kompatibilitás/inkompatibilitás kérdésével nem foglalkozott. Mindezek alapján Mendonça a következő kérdéseket teszi fel: Legitim-e összetett alapokat felhozni? Ezek alkalmazása jár-e bármilyen előnnyel a döntéshozatal szempontjából? Kötelese-e a bíróság válaszolni a perfelvétel során felhozott összes alapra? Hogyan hat az összetett alap a fellebbezésre? Mi az összetett alap használatának az ítéletek egybehangzóságára gyakorolt hatása? Abból, hogy az előző fok összetett alapot használ, milyen kötelezettségei származnak a fellebbviteli fórumnak?<sup>156</sup>

Mendonça idézi az 1057. k. 1. §-át, miszerint a házasságot a jogképes feleknek törvényesen kinyilvánított beleegyezése hozza létre<sup>157</sup>. A 2. § a házassági beleegyezést akarati cselekedetnek nevezi<sup>158</sup>. De a modern viselkedéstudományok, különösképpen a pszichiátria és a pszichológia szerint az emberi psziché egységes, így működései belsőleg összefüggenek – tehát a házassági beleegyezés koránt sem redukálható egy pusztán vulgárisan felfogott akarati aktusra. Viszont az *actus voluntatis* teljes jogi értelméhez hozzátartozik, hogy különböző mélységekben a psziché összes elemei, erői hatnak rá. Ennek jogi következményei is vannak. A Wynen pl. azt állítja, hogy semmilyen betegség nem hat úgy direkte az akaratra, hogy tönkretenné a szabad akaratot. Az akarat csupán hiányos lehet, ha az intellektust betegség támadja meg, de az intellektus betegségtől közvetlenül nem szenvedhet, mivel a helyes gondolkodás hiányát okozhatják az érzékek, a fantázia zavarai...stb., melyekre az önmagában lelki természetű intellektusnak szüksége van a cselekvéshez<sup>159</sup>. Ez a megközelítés gyakran negatív ítéletekhez vezetett még a Rotánál is – állítja Mendonça<sup>160</sup>. A beleegyezés minden hiányossága, bár a jog különbséget tesz köztük, végső soron a beleegyezés szubjektív összetevőinek, vagy objektív tartalmának hiányosságából gyökerezik. Így a beleegyezés összes hiányosságai belső összefüggésben állnak egymással, amelynek hatása van az összetett alapok alkalmazására is – állítja Mendonça<sup>161</sup>. Pl.

<sup>156</sup> MENDONÇA, A., *Practical Aspects of Using Multiple Grounds in Formal Marriage Nullity Cases*, in *Studia Canonica* 30 (1996) 87-89.

<sup>157</sup> Can. 1057. – § 1. *Matrimonium facit partium consensus inter personas iure habiles legitime manifestatus, qui nulla humana potestate suppleri valet.*

<sup>158</sup> Can. 1057. – § 2. *Consensus matrimonialis est actus voluntatis, quo vir et mulier foedere irrevocabili sese mutuo tradunt et accipiunt ad constituendum matrimonium.*

<sup>159</sup> *Coram Wynen, 1937. II. 27*, in *SRR Dec 29* (1937) 171-173: „[...] there are no diseases which directly affect the will thereby destroying freewill. [...] For the will can only be defective when the intellect is affected by disease; but not even the intellect can suffer directly from a disease because the defect in right thinking in caused by the disturbance in the senses, fantasy, etc., which the intellect, being a spiritual faculty per se, needs to act.”

<sup>160</sup> MENDONÇA, *Practical Aspects* 91: „In the past this approach has frequently led to negative decisions even at the Rota level.”

<sup>161</sup> MENDONÇA, *Practical Aspects* 91-92: „All defects of consent, even though formally distinguished in law, are ultimately rooted in the defects of subjective components or in the



Serrano 1989. június 2-ai ítéletében azt állítja, hogy a feltétel, a személy tulajdonságának-képességének hiányossága, és a megtévesztés mint alapok, közeli viszonyban állnak<sup>162</sup>. Így sokszor attól függően, hogy a bírók mit emelnek ki, egy adott esetben két bíróság egymásnak ellentmondó ítéletekre juthat.

Amint a következő példa is jól szemlélteti, vannak egymással összeférhetetlen alapok. 1991. január 21-én hozott ítéletet a Rota turnusa Boccafolo elnökleltével abban az ügyben, melyben I. fokon Umuahia (Nigéria) bírósága ítélkezett<sup>163</sup>. A betérjesztett alapok szerint az alperes kezdettől kizárta a kizárólagosságot, a hűséget és a házassági hűségből fakadó kötelezettségeket, a felperes pedig kezdettől nem akart hozzámenni az alpereshez, csupán apja erőltette a házasságot, így ő teljes, a férfi pedig részleges színleléssel lépett a „házasságba”. Alapként állapították meg az alperes ítélőképességének hiányát is. A felperes szimulációja pedig implikálta a kényszer és félelem esetét, melyet apja váltott ki belőle. Kompatibilisek-e a szimuláció és az ítélőképesség hiánya az adott esetben? Szabad-e ezeket egyformán lényegesként betérjeszteni, mint ahogy itt történt? Erre a kérdésre való tekintet nélkül az első fokú bíróság kimondta, hogy a házasság kezdettől való semmissége bebizonyosodott<sup>164</sup>. Ráadásul a Rota által bizonyítottan talált kényszert és félelmet ez az ítélet meg sem említi. Boccafolo turnusa elsőként a kompatibilitás kérdését találta tisztázandónak. Kimondta, hogy nem beszélhetünk ugyanazon személynél a házasság lényegi tulajdonságainak (pl. kizárólagosság) tudatos kizárásáról, és ugyanakkor az ítélőképesség hiányáról. Az ember (itt az alperes) csak akkor képes szimulálni, ha józan ítélőképességgel a szimulálás mellett dönt. Ezért a kizárólagosság kizárását világosan el kell különíteni a hűség kizárásától<sup>165</sup>. A Rota megerősítette az I. fokú ítéletet az alperes részleges és a felperes totális szimulációja alapján, de kifejezetten elvetette az ítélőképesség hiányát egyenértékűnek egy teljesen szándékos megtévesztéssel, azaz hogy az alperes meggazdagodási szándéka elhomályosította az értelmét. Annak alapján, hogy a pápa 1987 és 1988-as allokúcióiban az 1095. kánonban szereplő képtelenséget kizárólag súlyos pszichés betegséggel való összefüggésben értelmezte, a Rota megállapította, hogy ez a kettő egyszerre, ugyanazon körülmények között nem mondható ki<sup>166</sup>. Bár ez a két alap egyszerre nem állhat

---

objective content of consent. Therefore, all defects of consent bear an intrinsic intrastructural and interfunctional relationship which is not without its practical implications for use of multiple grounds in a marriage nullity case.”

<sup>162</sup> *Coram Serrano, 1989. VI. 2, in Monitor Ecclesiasticus 115 (1990) 236.*

<sup>163</sup> *Coram Boccafolo, 1941. I. 24, in SRR Dec 83 (1991) 49-53.*

<sup>164</sup> *Coram Boccafolo, 1941. I. 24, in SRR Dec 83 (1991) 49-50.*

<sup>165</sup> *Coram Boccafolo, 1941. I. 24, in SRR Dec 83 (1991) 50:* „Item, coordinata concordatio capitum tum simulationis partialis tum defectus discretionis iudicii ex parte ipsius viri conventi haud claritatem, sed potius confusionem, iuvat, eo quod positiva exclusio proprietatis essentialis (unitatis) et positiva exclusio ex parte viri conventi boni fidei, conciliari nequit cum eiusdem viri conventi defectu discretionis iudicii. Ratio est, qui est capax simulandi dici non potest eundem laborare defectu discretionis iudicii. Quidquid sit, in dubio concordato optime distinguitur exclusio unitatis, quae confundi non debet cum exclusione boni fidei.”

<sup>166</sup> *Coram Boccafolo, 1941. I. 24, in SRR Dec 83 (1991) 53:* „Nam, cum ipsi Iudices

fenn egyenértékűként, alárendeltként mégis kezelhető: ha az ítélőképesség hiányáról elutasító ítélet születne, másodlagos alapként vehető a színlelés – állítja Wrenn<sup>167</sup>.

1991. április 25-én kelt ítéletében A. Stankiewicz a következőket állítja: Bár a házasság felbonthatatlanságára vonatkozó tévedés (1099. k. – ld. fent 119. lábjegyzet) és a felbonthatatlanság pozitív akarati aktussal történő kizárása (1101. k. 2. § – ld. fent 120. lábjegyzet) elvileg egymással inkompatibilis semmisségi alapok, ezért alárendeltként kezelendők, a gyakorlatban közeli kapcsolatban állnak. Aki a felbonthatatlansággal kapcsolatban tévedésben van, gyakran kifejezetten ki is zárja azt a házassági ígéretéből<sup>168</sup>.

Hasonló összehasonlítást tehetünk még a következő semmisségi alap-párok között: tulajdonságban való tévedés és ítélőképesség hiánya, szimuláció és kényszer/félelem, szimuláció és impotencia, súlyos tévedés és ítélőképesség hiánya...stb. Wrenn szerint a szimuláció és az kényszer/félelem egyenértékűek, és mindkettőben ki kell mondani a semmisséget<sup>169</sup>, az impotencia és a szimuláció is kompatibilisek<sup>170</sup>, éppígy a szimuláció és a tudatlanság is<sup>171</sup>. Szerinte csak akkor válaszszuk szét az alapokat, ha szükséges. A megosztás a történelem egyik nagy csapdája. Ott is ellenkezést látni, ahol nincs, az egyik legfőbb tévedés<sup>172</sup>.

Mendonça viszont azon a véleményen van, hogy ha két alap elvben inkompatibilis, szét kell választani azokat, és egymásnak alárendelve kezelni. Ha viszont kompatibilisek, egyenértékűként kezelhetjük őket<sup>173</sup>.

Az alapok pontos megfogalmazásához szükség lehet arra is, hogy a fellebbviteli fok azokat revideálja. Erre példa az 1990. október 25-én Burke elnökleté-

Umuahianenses, tractantes primum caput nullitatis, iam determinaverunt conventum exclusisse a matrimonio suo, positivo acto voluntatis sui, bonum fidei et proprietatem essentialem unitatis, absonum fuit quod postea concluderunt (ut quid omnino cum praesuppositis incompatible) conventum, eodem momento et in ipsissimis adiunctis, etiam labore defectu discretionis iudicii.”

<sup>167</sup> WRENN, L., *Annulments*, Toledo 1978, 125.

<sup>168</sup> *Coram Stankiewicz, 1991. IV. 25*, in *SRR Dec 83 (1991) 285*: „Quamvis error voluntatem determinans in matrimonium solubile (can. 1099) et exclusio indissolubilitatis per actum positivum voluntatis (can. 1101, § 2) theoretice ad duo capita nullitatis inter se incompatibilia pertineant [...] ideoque subordinate tractari atque definiri debeant, practice tamen inter se iunguntur. Immo qui in errore determinante voluntatem versatur haud tam raro, perspecta vi canonica matrimonii indissolubilis, ad explicitam exclusionem huius proprietatis e consensu matrimoniali pervenit, videlicet non solum acceptando unicam speciem matrimonii solubilis, verum etiam explicite excludendo indissolubilitatem vinculi matrimonialis.”

<sup>169</sup> WRENN, *Annulments* 126.

<sup>170</sup> WRENN, *Annulments* 127.

<sup>171</sup> WRENN, *Annulments* 128.

<sup>172</sup> WRENN, *Annulments* 128: „To separate when it is only necessary to distinguish. To divide et be divisive is surely one of the great traps of history. To see repugnance where is does not really exist is a principal flaw in human perception.”

<sup>173</sup> MENDONÇA, *Practical Aspects* 97: „When two grounds are theoretically intrinsically incompatible they must be segregated and one or the other(s) heard only subordinately. On the other hand, when certain grounds are compatible they may be integrated, that is, heard as equally principal grounds of nullity provided that there is sufficient evidence.”



vel hozott ítélet<sup>174</sup>, melyben I. fokon Madras (India) bírósága járt el. A Rota által megkapott ítéletben „kizárás” szerepelt, míg a házasságot eredetileg azért nyilvánították semmisnek, mert a felperes keresztsége érvénytelen volt, és nem kaptak felmentést a valláskülönbség akadályá alól. A Rota bekérte az ügy összes aktáját, hogy II. fokon ítélkezék. Az iratokból kiderült, hogy az I. fokú semmisségi ítéletben a semmisségi alap a megtévesztés volt, az ítéletben pedig a 1098. kánonra hivatkoztak (ld. fent 135. lábjegyzet). Miután a Rota nem tudott mit kezdeni ezzel a nagyon konfúz módon megalapozott üggyel, újraalapozta azt a megtévesztés címén, és alárendelt percímként hozzátette az ítélőképesség hiányát, utóbbi kérdésben I. fokon ítélkezve. Burke turnusa elutasító ítéletet hozott, a fellebbviteli fok Jarawan elnökletével azonban jóváhagyólag ítélte<sup>175</sup>. Burke turnusa a kérdést úgy tette fel, hogy bebizonyosodik-e a házasság semmissége a következő jogcímek alapján: 1) valláskülönbség alóli érvénytelen felmentés, 2) a felperes nő ítélőképességének hiánya – I. fokon, elutasító ítélet esetén alárendeltként, 3) a felperes által szándékosan okozott megtévesztés – II. fokon, az 1098. k. alapján? Burke röviden megjegyzi, hogy a felperes keresztségének érvénytelensége nem bizonyított, így ezt az alapot elvetették<sup>176</sup>. A rendelkező részben a turnus csak két alapra válaszolt: megtévesztés és az ítélőképesség hiánya. Jarawan turnusa újrafogalmazta a kérdést, eltörölve az alárendeltséget a következőképp: Bebizonyosodik-e a házasság semmissége a következő jogcímek alapján: 1) a nő által szándékosan okozott megtévesztés – III. fokon, 2) a nő ítélőképességének hiánya – II. fokon; azaz megerősítetik-e Burke 1990. október 25-ei ítélete vagy sem? Végülis csak az ítélőképesség hiányának kérdésében hoztak jóváhagyó ítéletet.

Egy másik illusztris példa az alapok tisztázásának szükségességére az 1991. december 12-ei ítélet szintén Burke elnökletével<sup>177</sup>. A felperes Chicago-ban kérte a házasság semmissé nyilvánítását ítélőképesség hiánya és kapcsolat hiánya címén. Az I. fok 1989. szeptember 21-én megállapította a percímeket: a felperes részéről hiányosság a beleegyezés tárgyában (1055. k. 2. §<sup>178</sup> és 1057. k. 2. § – ld. fent 158. lábjegyzet), az alperes részéről az ítélőképesség hiánya (1095. k. 2. – ld. fent 29. lábjegyzet). Utóbbit a bíróság jóváhagyta, a fellebbezési fok viszont elutasította. Felmerül a kérdés, hogy mi az igazi alapja a felperes hiányos beleegyezésének, ha a fenti két kánon nincs felsorolva a hiányos beleegyezés 1095-1103. kánonokban található feltételei között? Az I. fokon a bíróság a házasság nem-keresztény tárgyában találta az alapot, de erről negatíve ítélte. A Rota elutasította ezt az alapot, és az alperes ítélőképességének hiánya alapján hozott negatív ítéletet.

<sup>174</sup> *Coram Burke, 1990. X. 25, in Studia Canonica 26 (1992) 235-255.*

<sup>175</sup> *Coram Jarawan, 1994. III. 15, in Monitor Ecclesiasticus 120 (1995) 198-206.*

<sup>176</sup> *Coram Burke, 1990. X. 25, in SRR Dec 82 (1990) 732.*

<sup>177</sup> *Coram Burke, 1991. XII. 12, in SRR Dec 83 (1991) 746-755.*

<sup>178</sup> Can. 1055. § 2. Quare inter baptizatos nequit matrimonialis contractus validus consistere, quin sit eo ipso sacramentum.

A perfelvétel során megfogalmazott összes kérdést az ítéletnek meg kell válaszolnia. Nem születhet kevesebb válasz (*infra petita partium*), azaz hogy nem minden kérdésben születik döntés. Példa erre az 1990. június 1-én Serrano elnökletével hozott ítélet<sup>179</sup>. Az I. fok elé került alapok a totális vagy legalábbis részleges szimuláció vagy a házasság felbonthatatlanságának kizárása voltak a katolikusnak keresztelt, de magát ateistának valló alperes részéről. Az I. fokú bíróság jóváhagyta a teljes színlelést, de nem beszélt a részlegről. A II. fok ezt elutasította, de szintén nem beszélt a részleges színlelésről. Ez az *infra petita partium* esete. A III. fok aztán mindkét eredeti alapról elutasító ítéletet hozott. IV. fokon a szentség kizárása alapján hoztak jóváhagyó ítéletet, a felbonthatatlanság kizárását pedig elutasították. Így lett meg az *aequivalens egybehangzás* az I. fokú „teljes színlelés” és a IV. fokú „szentség kizárása” között.

Az sem történhet meg, hogy az ítélet több választ ad, mint ami egyáltalán kérdéses volt (*ultra* vagy *extra petita partium*). Erre példa Stankiewicz 1980. június 4-én hozott ítélete<sup>180</sup>. Az alapok a férfi félelme vagy részéről a felbonthatatlanság kizárása voltak. Az I. fok totális szimulációt hagyott jóvá. Ez azonban sehol sem merült fel kérdésként. A Rota ügyésze ezért orvosolhatatlanul semmisnek nyilvánította az ítéletet *ultra* vagy *extra petita partium* miatt. Stankiewicz szerint házassági ügyekben a kérelem a következő: nyilvánítsák semmisnek a házasságot ezen vagy azon jogcím alapján, pl. impotencia, félelem...stb., vagy több semmisségi alapon, ha vannak – mondja ki a *Provida Mater* instrukció 57. cikkely 2. pontja. Ezért szükséges, hogy legyen feltüntetve a keresetlevélben a jogcím, ami az a jogi tény, amittől függ a kereset<sup>181</sup>. Az 17CIC 1970. kánonja kimondja, hogy a bírói kollégium nem bíraskodhat vagy dönthet semmilyen házassági ügyben, csakis előzetes, szabályos vádemelés vagy szabályszerűen beterjesztett kérelem esetén<sup>182</sup>. Ezért Stankiewicz szerint az *ultra* vagy *extra petita partium* ítélet a természetjog alapján semmis<sup>183</sup>, ugyanis ez a védelem jogának megsértése lenne<sup>184</sup>. Ezek alapján a Rota az I. fokú ítéletet orvosolhatatlanul semmisnek nyilvánította.

Egy példa az ítéletek egybehangzóságára a következő, Stankiewicz által hozott ítélet. Az alapok totális szimuláció és alárendelve a felbonthatatlanság kizárása, mindkettő a felperes részéről. Az I. fok jóváhagyta a teljes színlelést, az

<sup>179</sup> *Coram Serrano, 1990. VI. 1*, in *SRR Dec* 82 (1990) 431-445.

<sup>180</sup> *Periodica* 70 (1981) 221-235.

<sup>181</sup> *Periodica* 70 (1981) 221: „*Petitio autem in causis matrimonialibus haec est: „ut matrimonium declaretur nullum, et quidem ob hoc vel illud caput, ex. gr. ob impotentiam, ob metum, etc., vel ob plura, si plura sint nullitatis capita”* [Instructio *Provida Mater*, art. 57, 2°]. *Necessarium est igitur ut in libello indicetur causa petendi, id est factum iuridicum quo actio innitur.*”

<sup>182</sup> *Can. 1970.* – *Tribunal collegiale nullam causam matrimonialem cognoscere vel definire potest, nisi regularis accusatio vel iure facta petitio praecesserit.*

<sup>183</sup> *Periodica* 70 (1981) 222: „*Quapropter „sententia iure naturali nulla dicenda est, si pronuntiaverit extra vel ultra petita.”*

<sup>184</sup> *Periodica* 70 (1981) 233: „*Quae cum ita sint, iudex, qui suo arbitrio tempore proferendae sententiae causam petendi, idest caput nullitatis mutare audeat, haud dubie ius defensionis graviter laedit. Partes enim ius habent ut audiantur de mutatione causae petendi.*”



alárendelt alapról pedig megjegyezte: „provisum in primo”. II. fokon a Rota 1993. június 25-én a bizonyítékokat csak ahhoz találta elegendőnek, hogy azok alapján a felbonthatatlanság kizárását jóváhagyja, de a teljes színleléshez nem<sup>185</sup>. Ez volt a második megerősítő ítélet a beleegyezés hiánya kérdésében egyazon személyt illetőleg, de a különböző alapok miatt, melyeken ezek nyugodtak, nem találták egybehangzónak, és ezért felküldték a következő turnushoz. A felperes ügyvédje ragaszkodott a két előző ítélet közti aequivalens egybehangzóság kimondásához. Ezt azonban az alapok különbözősége miatt Stankiewicz nem tette meg. Szerinte a jogcím azonos azokkal az alapokkal, melyeken a házasság érvényessége múlik<sup>186</sup>. A jog kifejezetten előírja, hogy a jogcímek azonosak kell, hogy legyenek mindkét ítéletben. Helyenként azonban elég, ha az alapok csupán aequivalentek – az ilyen ítéleteket hívják aequivalenter egybehangzóknak – állítja Stankiewicz<sup>187</sup>. Az ítéletek aequivalens vagy lényegi egybehangzósága csak akkor lehetséges, ha van olyan meghatározó tény, amelyet kétféle jogi minősítéssel vagy megnevezéssel lehet illetni. Pl. mikor az értelmet és az akaratot befolyásolja a házasság felbonthatatlanságában való tévedés (1099. k. – ld. fent 119. lábjegyzet) és pozitív akarati aktussal kizárják a házasság felbonthatatlanságát (1101. k. 2. § – ld. fent 120. lábjegyzet), vagy a totális szimuláció kérdésében magának a házasságnak a kizárása és a házasság szentségi jellegének kizárása (1101. k. 2. § – ld. fent 120. lábjegyzet) esetén. Stankiewicz szerint a teljes színlelés és a felbonthatatlanság kizárása inkompatibilis alapok. Ezért volt az, hogy az utóbbiról csak mint az előbbinek alárendeltről ítélték, mondván: „provisum in primo”. Ez annyit jelent, hogy a fő alapot jóváhagyó ítéletben benne foglaltatik az alárendelt alap kérdésében való ítélet is. Így ezek nem nevezhetők egybehangzó ítéleteknek, hanem a bíróság tartózkodik az ítélethozattól az alárendelt kérdésben.

#### IV. ÖSSZEFOGLALÁS: A MAI KÁNONJOGTUDOMÁNY VÁLASZAI

Láthatjuk tehát, hogy a házasság semmisségének kimondásához két, különböző fokon, független bíróságok által meghozott, egybehangzó ítélet szükséges, vagy legalább egy jóváhagyó határozat a fellebbviteli fokon, és ezeknek rendelkezniük kell a jogot és a tényeket illető indoklással vagy legalább utalással az alsóbb fokú indoklásra. Ha ez megvan, a dolog quasi res iudicatává válik, és fellebbezni már csak új és komoly bizonyítékok vagy érvek esetén lehet.

A perfelvétel során meg kell határozni, hogy milyen alapokon kérdőjelezzik meg a házasság érvényességét. Az ítéletben pedig mindegyik alapra választ kell

<sup>185</sup> *Coram Stankiewicz, 1994. III. 22, in Monitor Ecclesiasticus 119 (1994) 341-351.*

<sup>186</sup> *Coram Stankiewicz, 1994. III. 22, in Monitor Ecclesiasticus 119 (1994) 343: „Haec tria elementa identitatis verificari debent etiam in sententiis, quae in causis de nullitate matrimonii proferunt, ut conformem ad normam iuris declarari possint. Ideoque, praeter identitatem personarum et identitatem petiti seu obiecti immediati et mediati actionis, quae ceterum nullam difficultatem interpretativam secum ferunt, hisce in causis ante omnia inspicienda est identitas causae petendi, quam caput nullitatis sub formula dubii concordati (cfr. can. 1677 § 3.) constituit.”*

<sup>187</sup> *Coram Stankiewicz, 1994. III. 22, in Monitor Ecclesiasticus 119 (1994) 344.*

adni, de az egybehangzósághoz a CIC nem írja elő kifejezetten, hogy a válasz ugyanaz legyen. Van olyan vélemény is, amely szerint ez kell az egybehangzósághoz.

A semmisségi alapok, ill. jogcímek megváltoztatása esetén az új címről a fellebbviteli bíróság csak I. fokon ítéltet.

Alárendelt alapok esetén, minthogy minden perkérdésre meg kell válaszolni, ha a bíróság úgy dönt, hogy nem vizsgál meg bizonyos alapokat, mert az elsődleges alapon már bebizonyosodott a házasság semmissége, megteheti, de legálább utaljon erre a döntésében.

A Rota ismételten úgy nyilatkozott, hogy az ítéletek egybehangzósághoz elegendő a lényegi és aequivalens egybehangzóság, a formális nem szükséges. Tehát nem kell a jogcímek megegyezése, elég, ha a jogi tények azonosak, még ha azokat különböző normák szerint értékelték is. Némelyek szerint ha a jogcímek különböznek, az ítéletek nem lehetnek egybehangzók. Egyes vélemények szerint a *caput nullitatis* (vagyis a semmisségi okfő) és a *causa petendi* (vagyis a kérelem jogcíme) egy és ugyanaz. A Codex nem követeli meg a semmisségi alapok, csak a jogcím megegyezését. A *Signatura* szerint akkor van szó egyazon esetről, ha megegyeznek a kérdés, a felek és a jogcím. Az 1641. k. is ezeket sorolja fel az egybehangzóság kritériumaiként, ill. hogy mindkettő ugyanarra a döntésre jusson.

Vannak olyan vélemények, melyek szerint a formai egybehangzóság fennáll, ha az ítéletek megegyeznek a semmisség elfogadásában vagy elutasításában ugyanazon házasságban és ugyanazon semmisségi alapon. Nem számít, ha az indokok, ill. érvek különböznek.

Létezik egy másik iskola is, amely szerint kell a formai egybehangzóság, mivel a kérelem jogcíme azonos a semmisségi alappal (semmisségi okfővel). Némelyek azt állítják, hogy a jogcímet és az alapot (a semmisségi okfőt) is meg kell, hogy erősítse a II. fok az egybehangzósághoz.

Vannak olyan jogcímek, melyek alapján hozott ítéletek egymással nem lehetnek egybehangzók azért, mert belső lényegük egymást kizárja, egymásnak ellentmond. Más jogcímek kompatibilisek egymással.

Némely vélemények szerint az aequivalens egybehangzóság alkalmazása a többi egyházi bíróságokon nem lehetséges, ezt a Rota Romana vezette be, és meg is marad annak keretei között.

Az aequivalens egybehangzóság fogalmának megszületése és alkalmazása a Rota Romana részéről nem homályosítja el a házasság semmisségének végrehajtható bírói megállapításához előírt két egybehangzó ítélet szükségességét. Ez a hatályos kánonjogban a feltétlen alapelv. Ennek bizonyos alkalmazási nehézségeire talált megoldásokat a római Rota bírósága. E megoldások megfogalmazási módjukban és szemléletükben – mint a fentiekben láttuk – számos árnyalati eltérést tartalmaznak. Közös bennük, hogy lehetővé kívánják tenni a krisztushívők jogának érvényesülését valóban semmis házasságuk érvénytelenségének végrehajtható bírói megállapítására akkor is, ha ugyanazon tények alapján, bár esetleg nem azonos, de lényegileg egymással egybehangzó jogcímekre hivatkozó ítéletek születnek. Így az egyes bíróságok kisebb szemléleti eltérései vagy technikailag tökéletlen percímmeghatározásai nem akadályozhatják a hívők jogának és végső soron a „lelkek üdvössége” szempontjának érvényesülését.